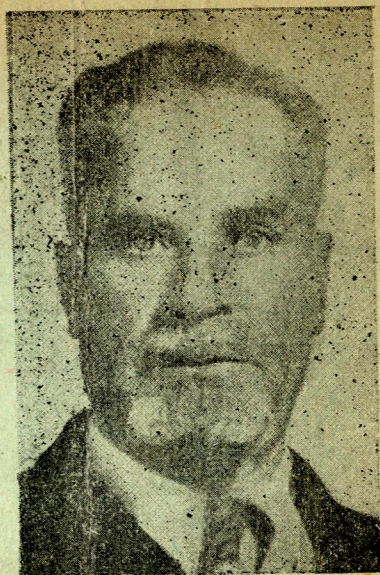

29810
ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО.

ПЕРЕД НОВИМ ЕТАПОМ

(НАШІ ПОЗИЦІЇ)

— — — — —
КОЛОМІЯ 1938 — — — — —

— — — — —
НАКЛАДОМ КРАЄВОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ
ПАРТІЇ НЕЗАЛЕЖНИХ СОЦІЯЛІСТІВ — — — — —

06 10
Dr. V. Vinnychenko
1939.

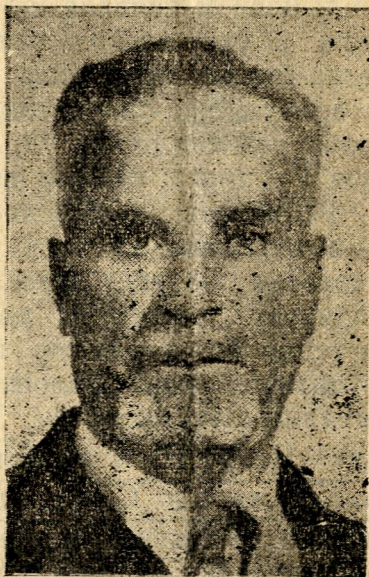
В. ВИННИЧЕНКО.

Тов. Винниченкові по другий раз вже відмовлено у виїзді до Америки і Канади, куди його закликали українські робітники одностудійці та прихильники. Ця подія вимагає бодай коротко зупинитися на особі В. Винниченка.

Народився В. Винниченко 26 лютого 1880 р. в наймитській родині чабана, на Херсонщині. Старший брат Винниченка, що був складачем в друкарні, хотів допомогти талановитому хлопчикові і утримував його в гімназії, але за бунтарську вдачу „хахльонка“ з гімназії було вигнано.

Рік пробивається Винниченко на гірких хлібах панів та глитаїв, працюючи в них, як наймит. Самотужки вчиться, а потім складає при Златопільській гімназії матуру і вступає в 1901 році до Київ. Університету.

Студентом провадить оркає в Галичину, працює там в соціалістичній пресі та займається контрабандою: перевозить на Російську Україну нелегальну соціалістичну і революційну літературу. За цією працею попадає в руки царських жандармів. Винниченка кидають до в'язниці, а потім віддають до карного баталіону. Слідує жахливий каземат Київської фортеці.

В. Винниченко

ганізаційну і революційну працю серед робітництва за що і попадає в 1902 р. до в'язниці. Відбувши в'язницю Винниченко знову пірнув з головою в революційну працю. За це його звільняють з університету і віддають до війська. З війська Винниченко вті-

Револуція 1905 р. і Винниченко увесь віддається революційній акції, організує страйки, віча, приймає особисту участь в масових акціях. Своїм прикладом захоплює робітників. Фактично своєю особою творить Ц. К. української С.-Д. робітн. партії, але тяжка залізна брама в'язниці обриває багату і плідну працю В. Винниченка.

В 1907 виїздить за кордон, де перебуває до 1914 р., час від часу нелегально відвідуючи Україну. Під час світової війни у 1914 по 1917 жив увесь час то на Україні, то в Москві на нелегальному становищі.

Діяльність Винниченка під час і після революції 1917 р. всім відома, хоч не всі хочуть цю діяльність зрозуміти. **Не хотючи зраджувати соціальних моментів** в українській, національній революції Винниченко розійшовся і з Центральною Радою і з українською демократією. І коли російський більшовизм виявляв ще зрозуміння національного питання і українських вимог, чи вірніше, коли україн. трудова стихія примусила російських більшовиків до цього зрозуміння, Винниченко спішить виїхати на Україну, щоби цей стихійний укр. натиск оформити і завершити для України її повним визволенням. Але сталося інакше. Російський більшовизм, заключивши мир з Польщею і заплативши за свою поразку чужим **к о ш т о м**, перестає боятися української стихії і повернув у бік спочатку „диктатури російської культури на Україні“, а тепер до одвертого, цинічного і воєнничого „панрусизму“, який творить зміст сучасної імперіалістичної сталінівської держави. Тому ж А. Толстой, автор роману „Петро І“ з російської білогвардійської еміграції повертається до СРСР, для великої пра-

ці над відродженням російської національної держави. Вчорашнього білогвардейця вибирається до „Верховної Ради СРСР.“ найвищої установи в країні. Але комуніст-соціаліст В. Винниченко мусить марнуватися на еміграції.

Цей катастрофічний спад великої східно-європейської Револуції, коли на Рад. Україні лютує протиукраїнський терор, що так надхнув і підсилив ворожу протиукраїнську акцію і на решті наших земель — все це за активізувало українське соціалістичне і революційне робітництво Америки і Канади, яке викликало до себе Винниченка, аби в купі з ним порадитися над шля-

хами дальнішої україн. визвольної акції. Вїзд т. Винниченкові до Америки не дозволено. Перед Вашингтоном проти Винниченка повела акцію не тільки Москва, але і деякі й українські чинники. У відповідь на це В. Винниченко написав статтю: „Перед новим етапом“, з якою хочемо ознайомити широкий загальпрацюючих. Одночасно Винниченко розіслав своїм однодумцям і прихильникам спеціального листа, в яким підносить думку, аби всі існуючі робітничі і соціалістичні формації порозумілися між собою і об'єдналися на спільній партійній платформі і створили нарешті Єдину Соборну Масову Укр. Соціалістичну Партію, під прапором котрої українські працюючі маси свою протиімперіялістичну боротьбу сполучилиб з боротьбою за великі ідеї **Соціалізму, як вищої Справедливості і Волі.**

К. С.

В. Вияниченко

ПЕРЕД НОВИМ ЕТАПОМ.

(Наші позиції)

Будування української державності ще не закінчене. Відродження нашої робітничо-селянської нації ще не дійшло свого завершення. Навпаки, саме тепер вирисовуються грізні небезпеки, які можуть не тільки знищити те, що вже досягнене, але й знесилити нашу націю на довгі часи. Так само, як що не гірше, стоїть питання соціального та політичного визволення нашого народу по всіх його землях. Тут так само нависла тяжка хмара ще дужчого поневолення, яка може спасти на нас кожного менту. Нам треба зібрати всі свої сили в одну компактну, суцільну силу, пронизану одним величезним напруженням волі, щоб витримати спад тої хмари на ногах, щоб не бути роздушеними, розчавленими, розєднаними і в розєднанні понищеними. Нам треба наші менчі, наші групові інтереси так погодити між собою, щоб вони на цей час не розєднували нас, треба знайти таку єдину спільну базу, на якій підчас катастрофи ми моглиб твердо й непохитно стояти й однодушно захищати свій спільний національний колектив.

Чи можемо ми це зробити? Чи знайдеться у всіх груп, чи хоч у більшості, досить розуміння ваги момента та сили, щоб зуміти створити таке погодження своїх групових інтересів з інтересами всього колектива? Від цього в великій мірі залежить дальша доля нашої нації.

З метою вияснення цього питання я збирався приїхати до Америки. Два рази члени нашої течії робили спроби разом змною здобути дозвіл американського уряду на візд і обидва рази, не зважаючи на виконання всіх приписів, формальностей та умов влади, цей дозвіл не вдалось одержати. Через що?

(Я трохи зупиняюсь на цьому дрібному інциденті, бо він має близьке відношення до вище поставленого питання, він у конкретній формі підкреслює його).

З приватних, але цілком певних джерел я довідався, що в справу дозволу втрутились якісь „сторонні чинники“. Одного з них мені з певністю пощастило встановити: це представники й агенти одної „могутньої держави“. Мій приїзд до Америки очевидячки, їй був дуже нелюбий і вона вжила всіх заходів і засобів (а їх у неї є багато), щоб вплинути на відповідні інституції.

Головним засобом її були (через десятки руки подані) інформації, що я є лютий ворог Москви та СРСР. (себто дружної держави Сполучених Держав Пів. Америки), що я маю провадити в Америці пропаганду відірвання України від СРСР., що я є агент гітлерівської Німеччини і маю завдання готувати до війни американських українців на боці фашистських держав.

Така була одна інформація одного чинника. А друга була не менше характерна, а саме : що я — зрадник України, тайний агент Москви, що я їхав до Америки провадити пропаганду серед американських українців за диктатуру, за московський комунізм і готувати їх до війни на боці Москви. Хто саме подав цю інформацію, з точністю встановити не вдалося. Можливо, що подали її ті самі агенти „могутньої держави“. Але може бути, що й хтось інший. То джерело, яке подало мені ці дані, невідрозно каже, що „якісь би то немов демократичні, чи навіть соціалістичні українські кола дали таку характеристику моєї особи урядовій інституції“.

Обом „чинникам“, що старалися не допустити мене до Америки добре відомі мої справжні позиції, вони ні на крихту не мають сумніву, що я не є ні московсько-сталінівський, ні німецько-гітлерівський агент і що мета мого приїзду була зовсім не та, яку вони показували. А що ця мета, мета об'єднання українських сил, є дуже нелюба „могутній державі“ й що вона всіми способами готова не допустити його, в цьому нічого дивного й ненормального немає. Що влада Сполучених Держав не схотіла впустити на свою територію „агента статінівсько-гітлерівського фашизму“, то й у цьому теж немає нічого ні дивного ні ненормального. Але невже, справді, „деякі“ українські демократичні групи могли прилучитися до акції „могутньої держави“ ?

Мені тяжко ставити таке питання прилюдно. І я б ніколи цього не зробив, колиб тут не зачіпався інтерес більший за мої інтереси, інтерес колектива, інтерес цілої української нації. Мені можуть сказати: „Те чи інше ставлення до вашої особи ще не є ставлення до інтересів колектива чи навіть якоїсь групи“. — Таке зауваження булоб не щире. Не щире тому, що „зауважникам“ булоб відомо, що в даному разі виявлялося ставлення не до моєї особи, а до певних груп, до певної течії нації, представником і виразником яких я був і є. А течія ця — велика. Чи будуть мої особисті інтереси погоджені з інтересами тої чи іншої групи, це ніякої ваги для долі всього національного колектива мати не може. Але чи буде погодження між тими групами, які я вільно чи не вільно представляю своїми поглядами чи діями, то від цього доля нації може багато залежати. Одже, коли я наважусь говорити й говоритиму далі в цій статті про свою особу, та про те чи інше ставлення до неї в минулому й сучасному інших груп, то насамперед через те, що моя особа, повторюю, відбиває погляди й дії великого числа членів нашої нації, певної соціальної течії її, подруге, що на ставленні до мене виразніше, конкретніше видно ставлення до тої течії й потрете, що для погодження сил усіх, або більшості течій треба насамперед найбіль-

шої широти тих течій, найбільшої виясненности їхніх взаємовідносин як у минулому, так і в сучасності.

Отож будьмо ширими до кінця як із самими собою так і з іншими. Поставмо одверто, прилюдно і чесно питання наших взаємовідносин, викриємо справжні причини нашого розходження, нашої неприязні, нашої боротьби. Чи не спричиниться це викриття до вияснення : можливе чи неможливе погодження різних груп українського національного колектива хочби в такий грізний для всього його буття час, як теперішній?

* * *

Так от, насамперед : яка тож є та течія, яку я представляю ? В чому саме її відміна від інших течій українського суспільства ? В чому саме є й було її розходження з ними ? І що було та є і може бути спільного з ними ?

Все сучасне людство є поділене на нації, а всі нації поділені на течії, на класи. І всі ті нації та класи борються між собою за панування, за можливість експлуатувати другу націю чи класу, чи за своє визволення з під панування, і бувають такі нації, які експлуатуються іншими і національно і класово чужими націями, та класами і водночас і своїми класами. До таких „вибраних“ націй належить і українська.

Однаке всяке намагання панувати й експлуатувати споконвіків викликало опір опанованих, як національний так і класовий, соціальний. Сила, інтенсивність, рішучість і розмір визволення з під панування залежить од сили, свідомости, організованности нації чи класи. Котра нація чи клас почуває себе дужчою, така й способи та засоби свого визволення виставляє рішучіші, радикальніші, а нації чи класи не дуже експлуатовані, або не дуже розвинені та організовані ставлять опір слабший, лагідніший. І на політичній мові ті, що ставлять опір всебічний, рішучий, цілковитий називаються різними назвами: революційними соціялістами, комуністами, анархістами навіть радикалами. А інші течії прибирають собі назви, які дозволяють їм, або краще заховати своє обличчя, або краще зайняти середню лінію між експлуататорами та експлуатованими, між панами й опанованими, (демократи, націоналісти, республіканці, націонал-демократи, націонал-соціялісти, фашисти і т. далі). Але назви не завжди виявляють і не завжди ховають справжню суть тої чи іншої соціальної течії, можна називати себе комуністом і бути паном та експлуататором, або звати себе соціялістом і тримати руку панівних клас. Суть кожної течії полягає в її соціально політичних домаганнях та прагненнях, в її діях, в її способах і методах дій.

Одже, та течія, до якої я належу з перших кроків моєї громадської свідомости, себто років сорок уже, є течія всебічного визволення (соціального, національного, політичного, морального, культурного і т. д.) а так само визволення цілковитого й рішучого, що переважно має назву революційного.

Боротьба по всьому світі на цьому етапі стоїть покищо на переміганні панівних націй і клас. Позиції всебічного й цілковитого

того визволення (революційного соціалізму) захитані по всіх націях, а надто в націй поневолених. Реакція соціальна та політична подекуди почуває себе вже остаточною переможницею, або удає перемогу, щоб пригнітити противника.

Це саме явище помічається і в нас. Тільки в нас ясність класової, соціальної боротьби закаламучується національним моментом. Українська соціальна і політична реакція, прикриваючись національними неудачами та кривдами, старається скласти вину за ці неудачі та кривди на свого противника, на течію революційного соціалізму. Докори, прокляття, глум, лайки. Через цілий ряд причин течія революційного соціалізму, (або краще в нашій обстановці називати її течією всебічного визволення) відповідала переважно мовчанням. Бідні «переможці» беруть це мовчання за визнання нашої вини, за сором, за каяття. І шпигання, прокльони стають ще сміливішими. Ті течії, які колись ховали свої обличчя за різночервоними машкарами, які тулилися по найтемніших закутках суспільства, тепер, позакидавши геть червоні машкари повиходили наперед й, або вибачливо похляскують по плечах тих, що вели перед, або брутально мстливо вимахують кулаками й кричать : — «А-а, тепер ви прийшли до нас ?! А-а, тепер ви каєтесь ?! А-а, тепер ви визнаєте свої помилки, свою зраду, свою мінливість ?!» А подекуди то не тільки докори, похляскування, та «принципіальні» вигуки, але й куля в голову, або ніж у бік.

І «переможці» мусять визнати, що течія всебічного визволення поки йшло про окремі групи чи членів її, виявляла досить терпіння, витриманості й мовчазного розуміння. Одначе тепер, коли йде про долю всього колектива, коли небезпека налягає і над «переможеними» і над «переможцями», мовчання стає вже шкідливим. Бо воно тільки розпалює цей жалюгідний тріумф «переможців», замакітрує голову і поглиблює без потреб розеднання сил.

Одже ми спокійно й виразно заявляємо : це непорозуміння панове. Наше мовчання не є те, за що ви його берете. Ми й не думаємо до вас йти і ми ніколи до вас не прийдемо. Ваших закидів і докорів ми не визнаємо. Але йти разом за певних історичних моментів проти спільних загроз, до певної спільної мети, ми вважаємо за необхідне. Тільки без вияснення наших взаємовідносин, це завдання не може бути досягнене. Тому ми й здійснюємо це — вияснення.

Помилки ? Зрада ? Зміна позицій ? Добре. Де, коли, в чому ? Давайте спокійно, об'єктивно, чесно переглянемо ваші дії, давайте виявимо все що зашкодило нашому колективові із цих наших дій. Бо тільки ті помилки та зміни позицій є гідні осуду, які шкідливі, колективові чи народові, нації. Давайте встановимо, хто саме і в чому міняв позиції, зраджував.

І давайте виявимо з усією об'єктивністю та безмилосердністю до самого кінця всі ці помилки та зради, може така операція спричиниться до вичистки зайвих непорозумінь і зайвих

тріумфів, та прочистить шлях до організації, до погодження наших сил, яке так потрібне перед новим етапом нашої боротьби за визволення нашого національного соціального спільного всім нам колектива.

*

*

*

Наша течія, як і другі має коріння в нашому минулому. За того чи іншого менту буття нації вона прибирала ті чи інші назви та форми. Змінялися керівні провідні особи чи групи її одні виходили, другі приходили, але суть все стояла і стоїть непохитно. Іноді вона (течія) розбивалася на кілька угруповань одночасно, як наприклад, підчас революції та після неї. Ліві еседеки, ліві есери, боротьбисти, укапісти, КПЗУ., Опозиція, ФУРФО. УСО., Робітниче Селянська Партія, УПНС. всі ці назви містять, власне, одну й ту саму суть: прагнення всебічного та цілковитого визволення нашого народу.

(Я далі буду писати про взаємовідносини течій тільки на Великій Україні. Я сподіваюсь, що інші, які краще за мене знають історію суспільних відносин на прочих землях, коли буде потреба, виявлять її з більшим успіхом, ніж я міг це би зробити).

З огляду на те, що для багатьох сучасників, а надто молодших віком, історія визвольного руху України не докладно відома, або, що певні факти позабувалися, чи представлені неправдиво, я в інтересах справи погодження сил, мусітиму зупинятись довше на деяких моментах нашого минулого. (Заявляю: я писатиму з найбільшою об'єктивністю, а тому й з найбільшою безмилосердністю як до інших, так і до самих себе. Всі факти, які я наводитиму, я можу довести, або документальними доказами, або посвідченнями безсторонніх свідків, або наявною очевидністю і логікою.)*

До революції 1917 року на Україні пишно буяли всі форми панування: соціального, національного, політичного і т. д. Але до початку двадцятого сторіччя опір цьому пануванню (через цілий ряд причин про які тут нема місця говорити) був слабенький і формування його в політичні партії посувалося дуже мляво. Та власне, коли казати про партії в точному розумінні цього слова, то їх на Україні тоді ще не було. Руські (російські) політичні групи ще давали сьакі-такі партійні паростки, але українських і паростків не було. Соціальний, клясовий, політичний опір мас, ні навіть їхніх передових елементів, ще не виби-

*) Мушу попередити: згадувані в пій статті особи та групи можливо будуть невдоволені поданими про них даними і почнуть називати ці дані всякими „безвідповідальними“ назвами — „брехня“, „наклеп“ і т. і. Одже попереджаю, що я це пишу не для взаємної лайки, а для выяснення перед нашим колективом істини. Тому пропоную всім невдоволеним не вживати тих виразів і заперечень, за які вони не можуть взяти на себе відповідальности. Я таку відповідальність беру на себе за кожний свій вираз і кожний факт. Я кожної хвилини готов стати на суд і доводити їхню правильність! І тому за всякий вираз чи факт, який будуть наводити невдоволені, буду вимагати у них доказів на суді.

вався назовні суспільного життя. Були тільки паростки формування **національного** опору. Свідоміші елементи українства формували різні культурні групи : товариства й ставили собі завдання **пле-кати й розвивати рідну мову, пісню, літературу.** Опір їхній був легальний, дозволений „начальством“ [панівними класами панівної нації], а через те був неспівний, недокровенний, догодливий панам. Належачи переважно до клас, або панівних (поміщицтва, купецтва, урядовства, попівства), або до клас мало гноблених (куркульства, заможного селянства, та ремісництва), вони на собі не відчували кончевої й негайної необхідності ставити якісь **радикальні** домагання в соціальних, чи політичних галузях. І тому діяльність їхня обмежувалась збиранням українських пісень, та всякого іншого етнографічного матер'ялу, видаванням тих пісень та матер'ялів, організацією книгарень. Об'єднання цих груп та **одиночку** мало назву: „Товариство Українських Поступовців“ (ТУП).

Але це, розуміється, не могло задовольнити соціального й політичного невдоволення мас. Опір і в цій галузі хоча повільно але неухильно зростав, кристалізувався і нарешті сформувався в **заснування першої політичної партії на Україні «Револьюційної Української Партії» (РУП., — „Ерупє“).** Відбиваючи настрої й прагнення клас поневолених, не тільки національно, але соціально, вона ставила й домагання не тільки національні, але й соціальні та політичні. Так з того часу й пішло формування соціально-політичних течій на Україні цими двома напрямками : **визволення одностороннього (національного) і визволення всебічного (національного, соціального, політичного і т. і.)**

Револьюція 1905 року підштовхнула розвиток і викінчення їхніх програм. ТУП, визнаючи існуючий соціальний (капіталістичний) лад загалом за нормальний, знаходячи в ньому тільки деякі недосконалості, вставив у свою програму домагання політичних свобод та деякі пункти про полегшення економічного стану робітництва та селянства і прибрав назву **Демократично-Радикальної Партії.**

А «Ерупє» (РУП.), вважаючи весь сучасний соціальний, капіталістичний лад за ненормальний і незадовільний, стала рішуче на ґрунт революційного соціалізму і прибрала назву **Української Соціал Демократичної Робітничої Партії.**

(З огляду на те, що в питанні мінливості і зради своїх позицій, а так само в житті своїх партій деякі особи грали провідні ролі, то я наведу головніші прізвиська тих осіб із кожної течії. В течії одностороннього визволення, в Демократично Радикальній Партії : Чикаленко (Євген), Єфремів, Леонтович, Славинський, Мацієвич, Шультин, Прокопович та ін.) Провідні постаті в РУП., і в УСДРП : Антонович, Скоропис-Йолтуховський, Донцов, Жук, Юркевич, Винниченко, Порш, Степанківський, Петлюра, Садовський, та ін.) Відповідно до суті й характеру програм цих двох течій була й їхня **тактика.** Демократично Радикальна Партія вважала, до українські маси настільки ще темні й несвідомі, що коли їх випустити з під проводу, то вони впадуть у такий без-

лад і дике свавілля, що нароблять страшенної шкоди самим собі. Тому до революції, до соціалізму й революційних способів боротьби ця течія ставилась цілком негативно.

Течія **всебічного** визволення (РУП., і УСДРП.,) не відкидаючи легальних, „дозволених начальством“ засобів де їх можна було вжити, вважала за головний, сутній засіб, якраз **революцію**. Вона гадала, що панівні класи не віддадуть свого панування без боротьби і тому готувалася до неї. Крім того: вона вважала, що українські працівні маси були цілком свідомі, дорослі, повноправні, й суверенні в усіх питаннях **свого всебічного** визволення. І тому визнавала, що найвищим суддею своєї долі й найкращим борцем за своє визволення можуть бути тільки самі трудящі. сам народ, сама нація, а не „начальство“ і навіть не „вожді“ та проводи її.

Одже, прогляньмо тепер історичні етапи й подивімося хто саме і що саме зрадив, хто і коли змінив свої позиції.

Після поразки революції * 1905 року по всій Росії та на Україні настала люта реакція, що з кожним роком посилювалась. Арешти, переслідування, заборони, тріска переможців, перебігання з одного табору в другий. І отут сталася перша зміна позицій. Але **чия** ?

Соромно сказати: 90 відсотків партійної соціал-демократичної інтелігенції покинуло партію, зреклися своїх переконань, змінили свої позиції. Не виключаючи лідерів, „вождів“. І з усього Центрального Комітету УСДРП., на останні роки перед війною лишилися тільки двоє його членів: Л. Юркевич і В. Винниченко. Л. Юркевич являв собою Закордонну Делегацію УСДРП., і переважно жив за кордоном. А я являв собою весь Центральний Комітет і переважно перебував на Україні, провадячи партійну роботу.

І от тут ми, течія **всебічного** визволення, на підставі фактичних, документальних даних, маємо право запитати деяких, з тих людей, які тепер називають себе соціалдемократами і які закидають нам мінливість наших позицій: Де були ці люди (Мазепи, Феденки, Антоновичі, Порші, Жуки і т. д.) ? Хто **«тримав прапор»** української соціал-демократії і не вступався ні на крок ні з соціальних, ні з національних позицій визвольної боротьби українського народу ? Як голова наново обраного Центрального Комітету УСДРП., знайомий з тодішнім станом усіх організацій партії, я з абсолютною точністю можу сказати, що це були не колишні лідери **«вожді»** партії. **Їх не було ніде в партійних організаціях**. Коли до них зверталися члени партії за якою не будь хоч би невинною допомогою, вони заявляли, що до партії не належать більше. Одні займалися своїми особистими справами, другі (Донцов, Скоропис, Степанківський, Петлюра, та ін.) перейшли до табору противників і навіть ворогів соціалізму та революції. Всю партійну соціал-демократичну роботу й організацію українського робітництва провадили самі робітники та селяне.

Я скажу більше: чий одвертий, кричущий український голос чувся в цей час лютої реакції, а надто підчас війни, підчас терору, стану військової облоги? Хто кричав про національну неволю України і вимагав її визволення національного, політичного, державного? Хто кликав до боротьби з гнобителькою її російською державою, з царатом, війною? Де були ті люди, що визнавали й визнають тільки один бік визволення: національний? Ім, здавалось би, тільки й личило якраз ТОДІ виступати в оборону нації й української держави. А вони де були? Вони, разом з колишніми соціал.-демократами, служили в цей час по царських установах, по бюрох, у війську і всі, разом з буржуазними російськими патріотами й націоналістами, кликали захищати Росію й боротися до „победного кінця“. А прапори національного визволення тримали лише самі українські робітники та селяне, члени течії всебічного й цілковитого визволення послідовні соціалісти й революціонери. І в той час коли наприклад, С. Петлюра в Москві видавав на російській мові журнал „Українская Жізнъ“ і закликав до оборони російської держави, українські робітники без дозволу начальства, ризкуючи розстрілом при арешті, видавали по своїх тайних друкарнях відозви, в яких закликали бити, валити прокляту тюрму народів „Єдиную Неділімую“, оту саму російську державу. І коли царська жандармерія та поліція ганялися по всій Росії та Україні за членами ЦК, УСДРП, коли мені доводилось міняти, що місяця помешкання, паспорт і колір свого волосся тікаючи від жандармського полювання за мною, в цей час С. Петлюра в „Українской Жізни“ умовляв царських жандармів, що українцям треба дати нац. полекшення. І коли українські робітники в обуренні запитали його, як може таке писати соц.-демократ, Петлюра їм одповів, що не є ніякий соціал. демократ і ні до якої соціалістичної партії не належить.

Одже, крім голосу течії всебічного визволення української соц. демократії, голосу робітників і селян проти війни до „победного кінця“, проти Російської Держави, проти „Єдиної Неділімої“, за національну, політичну й соціальну волю, ніякого громадського голосу не чути було на Україні. Іноді чувся голос окремих членів чи груп українських соціалістів революціонерів, який у головному сходився з голосом соціал.-демократів. („Боротьба“). Але ця партія тоді саме тільки починала відроджуватись й голос той не скрізь і не часто було чути.

(Документальними доказами вище сказаного можуть служити знайдені підчас революції в архівах жандармських „охранок“ Київ, Москва, Петроград занотовані дані про „преступную деятельность“ УСДРП, в цей час на Україні, та про невдалі спроби арешту мене в цих містах. Ці дані були своєчасно оголошені в пресі. Так само документальними доказами можуть служити числа „Українской Жізни“ підписані редактором С. Петлюрою та весь їхній зміст).

Така була перша зміна позицій і перша зрада своїх власних переконань. ЧИЯ САМЕ? – ЯСНО! Але йдімо далі.

*

*

*

Настала революція 1917 р. Надії „победного кінця“ Великої Єдиної Неделімої не сповнилися. Сталася „победа“ революції, соціалізму, ідей всебічного визволення. В Росії й на Україні настанала влада робітників і селян. В Росії Совета Рабочих, Крестьянських і Солдатських Депутатов, а на Україні того самого Совета, тих самих депутатів, тільки під назвою Центральної Рада. Керівний провід у ній мали, розуміється, ті течії, які провадили революцію. Течія української соціал.-демократії була на чільному місці і головною першого революційного українського уряду було обрано голову Центрального Комітету УСДРП., В. Винниченка, а головою Центральної Ради (висуненого партією укр. соціалістів революціонерів на кандидата) М. Грушевського.

І от тут сталася друга зміна позицій. Чия? Все так само. Не течії всебічного визволення. А все тих самих, що вже один раз змінили їх. Всі ті, що позрікалися своєї належності до с.д. партії, що захищали „єдиную неделімую до победного кінця“ всі тепер знову поробилися соціал.-демократами, революціонерами, всі позаписувались до соціал.-демократичної фракції Центральної Ради.

Чому їх було прийнято знову? Хто пережив перші часи людної революції, той підйом, той захват і екстаз перемоги, той може зрозуміти, що в тому стані ніхто не хотів зводити рахунків, що в тому стані революціонери й соціалісти почували себе такими сильними, такими переможцями, що готові були вибачливо й з прощенням поставитися не тільки до слабодухів, малодушних зрадників, але й до злочинних шкідників революції, до провокаторів і агентів царської охрани, викритих в наших рядах (що на жаль та на шкоду нам і було в нас).

Але революція зробила ще більше чудо, ще дужчу зміну позицій не окремих хоч і численних осіб, а цілої партії. Українська Демократична Радикальна Партія рішуче, радикально змінила свої позиції та навіть саму назву своєї організації; стала звати себе тепер „Партія Укр. Соціалістів-Федералістів“. Люди, які ще місяців два тому без огиди й страху не могли чути слів „революція“, „соціалізм“, люди, які ще два місяці тому були мирними, законслухняними консисторськими урядовцями, службовцями по царських інституціях, поміщиками і т. і. раптом самі себе стали звати „соціалістами“ і прославляти революцію. Яка зміна позицій може бути ще більше кричущою?

*

*

*

Але мусимо бути чесними з собою і з іншими до кінця, бути безмилосердними до себе так само, як і до інших.

Ось тут сталася зрада своїх позицій і течією всебічного визволення. Не теоретична, не програмова, а фактична, дієва, що є часом, ще шкідливіша ніж одверта, смілива зміна програми.

Захоплена загальною повіддю національного визволення, вона дала залити себе з головою й не знайшла в собі сили пам'ятати в цей час і про інші боки визволення, а особливо соціальний. Вона дала залити себе з головою на одну хвилинку. Але

іноді деякі хвилинки варті довгих років. Вона зжахнулася і сама собою і нагадали їй те руські большевики, але шкода вже була зроблена: ми віддали захист найнасушніших інтересів трудящих мас України і національним проводирям, ворожим до нашого національного визволення. Ми викликали в наших мас до себе й тим самим до ідеї української державности велике недовіря. І це була величезна історична помилка.

На підставі всього перейденого нами досвіду й вільного, чесного роздуму над ним впродовж 20 років, я беру на себе сміливість сказати: ця помилка була основною причиною наших неудач у відбудові української державности, на тому етапі. Колиб Центральна Рада була знайшла в самому початку революції досить розуміння чуття й волі, щоб з такою самою енергією, щирістю, ентузіазмом виступити в обороні соціальних та економічних інтересів поневолених клас України, як вона виступала в обороні національних, то і саме це національне відродження і українська державність булиб безмірно краще забезпечені ніж вони є забезпечені тепер. Але Центральна Рада не була здатна на роль такої захистниці соціальних інтересів української нації, бо не мала в собі отого погодження своїх сил: розуміння, чуття і волі. Це погодження мала в собі невеличка її менчість, течія всебічного визволення, але об'єктивні обставини склалися так, що вона не встигла стати більшістю.

Але чого ж то такий „привідей“, така „праведність“ тільки в одній течії?

Основна причина цього полягає в законах біології та фактах преісторії людини. Головними рушійними силами людей, як і всіх інших тварин на землі, були сили, які ми звемо тепер інстинктами. Акти „праведности“ чи „неправедности“, (акти моралі) керувалися й диктувалися (та й тепер диктуються) переважно отими первісними всемогутніми керівними силами живих істот. У інших тварин, які живуть на волі, у нормальних умовах, їхні сили є в погодженні між собою: розум, інстинкти, почуття, воля. І тому дії їхні — повні сили, рішучості, певності. Цілий ряд причин (геологічних, біологічних, економічних та ін.) спричинилися до викривлення інстинктів у людини. А це викривлення призвело до викривлення всього суспільного буття людей, до поділу їх на класи та держави, до визиску та панування людини над людиною, класи над класом, нації над нацією. А цей поділ з свого боку діє вже на інстинкти і ще дужче їх викривлює. (Я не маю змоги в цій статті говорити про це докладно. Докладніше я виклав ці думки в своїй книзі „Нарис програми конкордизму“).

І таким чином сучасне людське суспільство, поділене на класи та держави, складається з членів хворих з викривленими інстинктами (переважно з перебільшеним, гіпертрофованим інстинктом особистого, класового та національного егоїзму). Найдужче хворими, натурально, є члени класу і нації панівних, які всякими засобами підтримують, виправдують і благословляють у себе свій інстинкт панування та визиску. І натурально, що в членів при-

гноблених та визискуваних кляс, цей інстинкт є менче хворий, що він їхнім станом не тільки не підтримується і не благословляється, а осуджується, ганьбиться, забивається, що в цих клясах навпаки підтримується, благославляється розвивається інстинкт колектива, солідарности, захисту й підтримки одне одного.

І от, коли ми з цього погляду розглянемо Центральну Раду, її більшість, її меншість, та їхні дії, то ми краще можемо зрозуміти через що саме ота більшість не була здатна, не зважаючи на своє бажання, бути представницею та захистницею соціальних інтересів поневолених кляс України. Бо, повторяю, в цієї групи не було достатнього погодження її сил, її розуму, з її почуттями та інстинктами. Одні члени її (робітники, салдати, селяне) мали здоровіший інстинкт егоїзму та розвиненіший інстинкт колективізму. Але розумові сили їхні були недостатні, не досить розвинені, політичний досвід не досить організований. Інші члени тої самої групи і якраз провідні елементи її хоча мали розумові сили більші, досвід повніший, то належали до кляс або панівних, або не дуже поневолених, мали інстинкт егоїзму хворіший, викривлений, а інстинкт колективізму або недорозвинений, або розвинений так, що індивід свої вчинки робив не для добра колектива, а для того, щоб одержати від того колектива вияви похвали собі, незалежно від того, чи заслужив він ту похвалу чи ні. (Так звана хвороба честолюбности, яка особливо сильно розвинена у диктаторів та «вождів» усякого роду та розміру). Такі люди, для заспокоєння тої хоробливої снаги „слави“, готові на все: і на зраду інтересів колектива і на справжню користь для нього і на щирість і на обдур, на жорстокість і на добродійство, все в залежності від того, що саме дасть більше отої „слави“ і виявів похвали колектива.

(Типічним зразком такого покалічення був С. Петлюра. Існує приповідка: «Про мертвих казати, або добре, або нічого». В громадських справах ця приповідка шкідлива: колиб люди слухались її, то в них не булоб ні історії, ні оцінки дій попередників і досвід минулих поколінь не служивби наукою для нащадків. Про мертвих, чи про живих треба говорити тільки правду. А надто про таких, які чимсь випинались над рівнем загалу, які грали якусь роллю в історії колектива).

Центральна Рада складалася з партій, що всі звали себе соціалістичними. Але які там то могли бути соціалісти це ми з прикладу «укр. соціалістів-федералістів» можемо добре бачити. Як міг якийнебудь консисторський царський урядовець (Лотоцький) якийнебудь попович (Єфремів) якийнебудь поміщик (Леонтович) і так далі, як могли люди, які ще вчора з ворожістю ставились до соціалізму й революції сьогодні стати їхніми оборонцями? Як могли навіть ті соціал-демократи, які ще вчора відрекалися від соціалізму й партії, сьогодні гаряче, з ширим ентузіазмом обстоювати, їхні інтереси? Протиприродна неможлива річ? А ціж групи були провідними в Центр. Раді. І будьмо вже ширими до кінця: один із головних проводирів її М. Грушевський до революції не тільки не був соціалістом, але часом і виступав проти соціалістів. До соціалістичної партії він вступив тільки в 1920 на еміграції під натиском укр. соціалістів-револю-

нерів, які підтримували його в Центр. Раді. Українцем, членом нації визнавав себе кожний, національне поневолення та гноблення кожний почував на самому собі. І тому інтереси національного визволення зливалися в них з їхніми особистими інтересами. Але робітником, пролетарем селянином, соціально поневоленими та упослідженими вони в переважній більшості не були і такими себе особисто не відчували. А тому зрозуміло, що в національній галузі в них була і така щирість, і такий захват і така романтика. Рідна мова, рідна пісня, рідна історія, козаки, Січ, гетьмани, відродження державности, боротьба за державу. Тут було справжнє підняття, завзяття, відданість. Але коли виринали питання сучасності (землі для селян, фабрик для робітництва, влади для працюючих) тут ентузіазму вже не було, тут було вагання, дебатування, відкладання, уникання, а навіть ворожість.

Багато з них були й є добрими патріотами, корисними культурними працівниками, щирими, політичними демократами. Грушевський був великим ученим, творцем великих національних цінностей, людина гідна великої оцінки всієї нації. Але сучасне суспільство є таке покалічене, так калікувато розвивалося, що навіть такі люди в певних галузях не могли дати того, чого не мала в собі їхня соціальна природа. І треба було якихось особливих „щасливих“ обставин, щоб деякі члени нації на самих собі відчули одночасне як національне, так і соціальне поневолення, та щоб мали змогу це відчуття поєднати з розумінням і злити ці дві сили в єдину волю. На жаль в українській нації поки, що її ще не стільки як першої категорії. Але вони є і вони були й у Центральній Раді.

Одним із таких людей був, наприклад, я. (Знаючи своє життя краще ніж чие інше, я дозволяю собі навести його, як приклад). Я — син соціально-поневоленої селянсько-робітничої родини. Через деякі обставини батьки мої вважали за потрібне після народньої школи конче продовжувати мою освіту й дали мене до „панської“ школи, до гімназії. І отут, на світанку свого життя, я зразу ж мав отой „щасливий“ збіг обставин: я попав до вчителя класово і національно свідомого, до руського монархіста і запального україножера та русифікатора. „Мужики та хохли“ були його фахом, його пристрастю. І от дякуючи йому я зразу виразно відчув своє і соціальне і національне становище. Щодня з глумом з перекиривлянням моєї вимови руської мови з реготом усієї класи, мені було повторювано десятки раз, що я — „мужиченя і хохленя“. Одже в соціальну і національну боротьбу я вступив уже в 9 років, часом заливаючись образою часом ридаючи, часом „розбиваючи морди“ на перемінках тим пансько-руським діткам, які своїм реготом звертали на себе мою особливу увагу. З карцера за ці мої „виступи“ я майже не виходив, так само як не виходили з синяків мої „противники“ панські дітки. І тому не дивно, що з 4-ої класи гімназії я вже писав українські вірші про козаків, про Січ, про Україну, а так само про панів та мужиків-робітників. І тому цілком нормально, що з перших же років свого свідомого соціального буття, будучи

членом і УКП., і УСДРП., і членом Центральної Ради і головою уряду і аж по сей день я разураз почував і не можу не почувати, що інтереси „хохлів“ і мужиків робітників є не тільки „розуміння“ не тільки струнка логічна справедлива теорія, а що це є мої особисті, мої найрідніші інтереси.*) (підчерк, редакції)

І от з таких як я і складалася течія всебічного і цілковитого визволення. І тому зрозуміло, що коли ми трохи очутились і виразно побачили та усвідомили собі те занедбання, те „удруго ряднення“, ту так би мовити зраду соціальних інтересів, яку ми в захваті одною стороною нашого визволення допустили — ми з соромом, з болем, з обуренням на самих себе, кинулися виправляти цю хибу. Але це було вже не так легко робити. З одного боку вже було викликано недовір'я в працівних мас, з другого вже було захоплено ініціативу більшовиками, з третього вже завязалася з ними боротьба керівних кіл Центральної Ради. Але бажання нашої течії вернути довір'я наших мас і таким способом перемогти руських більшовиків і відновити довір'я до національної ідеї було настільки велике, що я, наприклад, оддавав себе, свою особу в жертву, я пропонував «лівій» частині свого уряду зробити проти мене, як голови уряду, виступ, арештувати мене, оголосити контрреволюціонером, винним за всю політику Центральної Ради і радикально виправити цю політику в бажаному напрямі. Але ні „ліві“ ні «праві» члени уряду не мали гарячого бажання провадити цей напрям. Вони мою пропозицію відхилили. А замість того схилились до чийсь пропозиції закликати німецьку армію на поміч проти більшовиків. Наша течія рішуче виступила проти цієї пропозиції. Ми доводили, що ми, соціалістичний уряд робітничо-селянської нації (як ми самі себе називали весь час), не можемо кликати на поміч собі таку реакційну силу, як німецька армія, що ця армія, захопивши дійсну владу на Україні, неминуче запровадить і реакцію політичну та соціальну, що такий акт буде ще більшою зрадою народніх мас, ще дужчим, ще непоправнішим розривом

*) В Росії до революції в політичних, а надто революційних, колах було своєрідне звичаєве мірило активності, відданості, радикальності того чи іншого політичного діяча: це його тюремний стаж. Людина активна, послідовна, стійка не могла бути не поміченою царською поліцією та жандармерією і значить, не арештованою. І от і тут мушу сказати, що, коли міряти тим мірилом активність, відданість і рішучість „соціалістів федералістів“ чи тих соціал. демократів, які відрекались своєї партії, то вони були майже ніякі, бо з членів цих груп переважна більшість ні одного разу не були арештовані й не сиділи в тюрмах, або коли були деякі арештовані, то сиділи кілька місяців і то один раз не більше, що, очевидно, визначало, що енергія і завзяття були цілком забіті першим арештом. І знову тільки в течії всебічного визволення мірка ця була інша, там арешти повторювались весь час і „сидіння“ в тюрмі мірялось роками, а нелегальне життя чи то в еміграції чи в Росії тяглося до самої революції. Я не можу навести в односторонній течії повторних арештів і можу їх навести у всебічній безліч, а я сидів по тюрмах три рази на протязі більше ніж трьох років в різні періоди і знаючи на Україні тюремних „товаришів“ усіх партій та організацій (починаючи від Літвінова і кінчаючи Єфремовим) не міг би пропустити ні особисто ні в переказах „новеньких“ чи „повторних“ укрїнців. В аналах українських політичних в'язниць ні демокр. радикали ні оті с-д. не були занотовані.

з ними. А тим самим це буде і наше національне самогубство, це буде удар і по нашій державності. Бо — доводили ми для таких націй, як ми, які сторіччями були в поневоленні, які були позбавлені всяких засобів боротьби за свою національно-державну самостійність, (армії, урядів, школи, навіть національної достатньої самосвідомості мас), єдиною, реальною, дійсною силою є єднання з масами, що це є єдина наша справжня опора. Але єднання з масами без найбільшого, найщирішого захисту їхніх, не тільки національних, але й економічно-соціальних інтересів, не може бути. Одже не німців кликати, а за всяку ціну єднатися з масами, злитися з ними.

Але наші аргументи не могли переконати керівні кола Центральної Ради. Пропозицію закликати німців було прийнято. І це вирішило остаточно розєднання українського свідомого суспільства на ті самі дві течії, які були й з самого початку свідомого буття нації: на течію одностороннього визволення, себто, на течію, яка головним, єдиним завданням ставила собі здобуття національної державності, готова заплатити за це соціальним, політичним і всяким іншим поневоленням нації і другу течію, течію всебічного визволення, яка, не жертвуючи ні на одну лінію національними інтересами, національним відродженням і творенням національної державності, не хотіла так само ні на одну лінію жертвувати й соціальними та політичними інтересами народних мас. Навпаки вона вважала (як і тепер уважає), що погодження національних і соціальних інтересів є запорука кращого здобуття, як тих так і других, що нехтування соціальними інтересами дуже шкодить національному визволенню і, навпаки, нехтування інтересами національними шкодить визволенню соціальному.

І з того часу ці дві течії весь час революції аж по сей день займали та займають ці позиції. І весь час течія всебічного визволення скільки було сили її старалася виправляти помилки односторонньої течії. Але не завжди те залежало від неї і не завжди виправлення вдавалося.

* * *

Не поділяючи прийнятої постанови про закликання німців, я вийшов з уряду, керування яким перейшло до партії укр. соціалістів-революціонерів. Не бажаючи стягати відповідальності за цю політику ні на свою течію, ні на себе самого, ставлючись персонально з огидою до такого роду помочі, я не хотів тікати з Центральною Радою від наступу большевиків на Київ й до Житомиру під захист німецьких передових загонів. Я лишився на території занятій большевиками. Я волів, будучи впізнаним ними, бути розстріляним, аніж йти під захист такого захистника, яким була кайзерська німецька армія. Щоб перевірити настрої мас я в одязі робітника проїхав через усю Україну від Києва аж до самого Азовського моря.

І от тут, ввійшовши в самі недра народу, як неподільна кра-

плина його, не з урядового кабінету, не з редакції газети, я побачив на скільки навіть наша течія не уявляла собі дійсної шкоди зробленої нашою політикою в самій хоч би національній справі, наскільки „безентузіазне“ ставлення до економічно-соціальних інтересів народних мас здискредитувало, майже вбило, в них ідею національного визволення та української державности. Колиб Центральна Рада на свої вуха почула по вагонах, по селах, по базарах, (як я те чув) вислови ненависти до їх, той глум з „України“ за яку покликано німецьку реакцію, колиб побачила ту спритність з якою вороги національного визволення використовували цю політику, то вона може не так рішуче закликала б німців.

Правда, Центральна Рада хутко побачила свою помилку. Коли большевиків було розбито, коли почався грабіж України зголоднілою німецькою армією, коли було розігнано невдоволену за це Центральну Раду, коли було німецькими генералами призначено на гетьмана російського ген. Скоропадського, коли за ним шугнуло все російське та українське панство, коли почалися карні експедиції на селян, катування, грабування, помста, отоді більшість Центральної Ради зрозуміла про яку реакцію попереджала меншість її, наша течія.

І як вияв визнання своєї помилки, коли я повернувся до Києва було обрання мене за голову Національного Союзу, об'єднання ВСІХ крім гетьманців українських партій та організацій, що заступив Центральну Раду. Не М. Грушевського голову розігнаної Центральної Ради, не С. Петлюру, що з такою парадоксальною „на білому коні“ віжджав за німецькими „визволителями“ до Києва, а якраз МЕНЕ, представника тої течії, яка була проти такого „визволення“.

І, натурально, що я, який на власні очі бачив яку безодню вирила політика Центр. Ради між ідеєю визволення України, та народом, міг найкраще зрозуміти конечну необхідність виправляти ту помилку, за всяку ціну засипати ту безодню. Я виразно розумів, що коли ми хотіли, щоб народ наш не одвернувся на довгі роки від ідеї відродження нації й української державности, то ми повинні були відірвати його від ідеї соціальної й політичної реакції, з якою вона тепер була зв'язана. А відірвати можна було тільки виявом цілковитого, безоглядного, героїчного віддання українських національних партій ідеї всебічного (не тільки національного, але й соціального) визволення українського народу.

Так виникла ідея другої української революції, ідея повстання проти німецької армії та її витвору „гетьмана“ Скоропадського. Моя течія, яку я насамперед познайомив з цією ідеєю зразу зрозуміла й з ентузіазмом привіяла її. Але Центральний Комітет УСДРП, в якій наша течія ще залишалася, не хочаючи ламати єдності української соціал-демократії як те робили деякі нетерплячі окремі члени її (як наприклад група Нероновича-Касяненка), рішуче і без вагання поставився НЕГАТИВНО до нашої пропозиції. Її було кваліфіковано як безглуздя, фантастику і навіть злочинність.

На думку більшості тодішнього ЦК., ми повинні були не тільки не повставати проти гетьмана, а навпаки впливати на його уряд і берегти українську державність. І більшістю голосів було не тільки відкинено ідею революції, а ще заборонено членам партії брати якунебудь участь у цій справі. І до такої міри розпалились почуття, що нам було дано зрозуміти, що наші «товариші» не заважаються попередити гетьманський уряд, коли ми будемо намагатися здійснити це «безглуздя».

(Цікаво, що більшість ЦК., яка була проти, складалася із тих членів, які колись із партії вийшли і вернулись тільки під час революції (Садovskyкий, Порш, Ткаченко і здається у ЦК. був уже й Мазепа). А меншість складалася із членів того ЦК., який діяв під час війни: Авдієнко і я).

Розуміється наша течія постанові не підлягла і взяла всю відповідальність за акцію на себе самих. Але щоб занадто ретельні «товариші» — противники не постаралися всякими способами перешкодити їй, ми мусіли провадити її дуже конспіративно. І тільки, коли нами було вже все підготовано, коли було розіслано по головніших пунктах України членів нашої течії, коли після довгого вагання Коновалець дав остаточну згоду полка січових стрільців на повстання, коли плани «гетьмана» Скоропадського до повернення до «єдиної-неділемої» Росії і ліквідації української самостійності ним, уже не ховалися так як раніше; тоді тільки я, як голова Національного Союзу, запропонував представникам партій що входили в склад його, виступити перед українським народом в ролі провідника революції проти гетьмана й німецької армії. На цей раз позиції нашої течії перемогли. На честь усіх партій треба зазначити, що всі (за виїмком ЦК. соціал-демократичної партії (не всієї партії, яка в більшості по всій Україні стала на наш бік а тільки ЦК.) зрозуміли нашу ідею й гаряче прийняли її, а надто партія українських соціалістів-резолюціонерів. Покійний М. Шаповал з усією відданістю й невтомною енергією живнувся з нами до організації сил повстання.

І отут треба відзначити одну (не принципіальну, а так би мовити технічну) помилку організаторів повстання, проти якої особливо настійно застерігав М. Шаповал: проти допущення до акції С. Петлюри, М. Шаповал доводив, що через свою хоробливу честолюбність через слягу «слави» С. Петлюра є здатний стати на послугу всякої реакції, що він здатний навіть до гетьмана побігти й за пост якогось міністра продати йому всіх нас. На доказ цього він нагадував нам усім відомий факт, як С. Петлюра під час боротьби Центральної Ради з Временним Правительством коли ми всі готували свої сили до проголошення автономії, до видання Першого Універсалу, як він чіплявся до М. Грушевського і до мене, щоб Центральна Рада домагалася в Временного Правительства призначення його С. Петлюри, товаришом міністра військових справ Росії, товаришом російського міністра Керенського, свідомого запеклого ворога національного визволення України, М. Шаповал нагадував нам, що самі соціал-демократи відкликали С. Петлюру з уряду за його нездатність, бездіяльність,

за його маніякальну любов до парадів та саморежисю. Шаповал доводив, що користи трудно ждати від цієї людини, але шкода може бути дуже велика.

Ми, визнаючи рацію доказів М. Шаповала, все ж таки вагались, бо деякі військові елементи (особливо дрібні отамани на провінції) пропонували закликати й Петлюру. Не хотючи нехтувати ні найменшою поміччю справі було поставлено С. Петлюру всеж таки закликати, а л е з а к л и к а т и, в о с т а н н і й м о м е н т, щоб він не мав часу „побігти до гетьмана“, а крім того мати його під доглядом колектива, щоб він не дуже гарцював на „білому коні“. І це була велика помилка, за яку ми заплатили досить дорого. Застереження М. Шаповала на жаль справились і ще в більшій мірі ніж він думав.

С. Петлюрі дійсно в останній момент було запропоновано прилучитися до акції та подано конспіративну адресу та годину останнього засідання Національного Союзу. На цьому засіданні мали бути вироблені основні директиви повстання, обрано Директорію і призначено точну дату загального одночасного початку руху по всій Україні.

І всі наші організаційні заходи, вся робота, все повстання, трохи — трохи не були знищені С. Петлюрою. Він певної відповіді на пропозицію не дав і на засідання Національного Союзу не з'явився. Одні гадали, що він злякався (бо гетьманській владі було вже відомо про засідання і броневики з російськими офіцерами ганяли по всьому Києві розшукуючи нас). Інші думали, що він уже „побіг до гетьмана“. Але Петлюра ні до гетьмана не побіг, ні підставляти себе під розстріл російських офіцерів не схотів. Поки Національний Союз підставляв себе під розстріл і засідав, цей нещасний чоловік тихцем помчав у Білу Церкву до Січових Стрільців, й немов би присланий Нац. Союзом, видав од свого імени відозву до укр. народу з закликом до повстання. Не маючи директив од Нац. Союзу емісарі його по всій Україні ще чекали. Повстання підняте тільки біля Білої Церкви могло бути зразу задушене гетьманським військом і весь рух було б убито в самому початку.

Та більше: на рух зразу було накладено тавро одної людини. Це виходило не повстання свідомої робітничо-селянської демократії проти соціальної політичної та національної реакції, монархії й окупантів, а бунт „якоїсь Петлюри“, якогось отамана проти гетьмана на зразок тих бунтів, яких населення уже багато бачило. Колиб Директорія не похопилась видати свій Універсал і поширити серед населення, повстання ризикувало не вдатися, бо ні селянство, ні тим паче мійське робітництво на заклик „отамана Петлюри“ не хапалося збігатися. Тільки як стало відомо серед широких мас, що керують повстанням політичні партії й соціалісти, а не якісь „отамани“ (як, батько Махно, та інші), коли по інших кутках України розпочався нашими емісарами рух, тільки тоді біля нашого ядра, полка Січових Стрільців почався справжній рух революції. (Не зважаючи на це деяке зафарблення

„отаманщиною“ „петлюрівщиною“ залишилося на довго, та ще й тепер має його в „петлюрівській“ літературі).

І от знову: яке різке підтвердження позицій течії всебічного визволення цією революцією. Поки українські політичні групи широко обстоювали всебічне визволення (не тільки національне, але й соціальне та політичне), українські народні маси були з ними і справа укр. державности стояла на міцних підвалинах. Навіть вороги не сміють заперечувати, що цей рух був якимсь чудом. В кілька місяців, без копійки грошей, без ніякої ні звідки допомоги, утворити цілу армію, розбити гетьманське військо складене з досвідчених російських офіцерів, прогнати з України кількасот тисячну німецьку армію, переорганізувати цілий державний апарат. І як тихо сиділи національні та соціальні вороги по своїх кутках поки було це погодження з масами.

І як почало відразу все мінятися (нехай учасники тих подій самі чесно пригадають самі!) як тільки почалося нехтування соціальними інтересами, як тільки знову однобічна течія почала забирати гору в керівних центрах республіки навіть у самій Директорії, а головним чином у війську. Розгроми отаманією робітничих професійних спілок, погроми євреїв, катування різкими цілих селянських зїздів, це все були вияви панування отої однобічної течії. І зараз же у відповідь на це: вибух недовіря, обурення мас. І зараз же користування цим московського націоналізму, що в образі большевиків почав скрізь по Україні піднімати повстання населення проти Директорії. Тепер вони могли сміливо наступати на Україну, тепер вони не боялись народніх мас, отаманія робила тепер укр. маси їхніми союзниками знову.

І знову течія всебічного визволення мусіла хапатися рятувати всю справу не тільки соціального, але й національного визволення, знову засипати прірву, знову погоджувати соціальний момент потоптаний петлюрівщиною з національним. Оголошення влади трудових рад, програма цілковитої соціально-економічної демократії, скликання Трудового Конгресу, все це були напружені зусилля захистити наше повднання з працівними класами.

Але московський націоналізм під прапором большевизма уже рушив на нас. Уже довіра мас було захитане. І вже московське військо наступало на Київ. А в Одесі вже стояли військові кораблі Антанти які підтримували білогвардійську російську армію, що з другого боку теж сунула на Україну. Єдиний рятунок для укр. державности було якнайшвидче помиритися зо своїм народом і зробити якусь угоду з Москвою. Для миру з народом мав послужити Трудовий Конгрес. Для миру з Москвою я, як голова Директорії, вислав спеціальну делегацію на чолі з С. Мазуренком. Я бачив, що політична і міжнародна ситуація була для большевиків така, що вони мусіли піти на замирення з нами на всяких умовах.

Трудовий Конгрес був трохи заспокоїв обурення викликане петлюрівщиною. Але наступу московських большевиків спинити

не міг. І делегація не подавала ніяких знаків життя, і ми не знали чи провадилися мирові переговори і коли провадилися, та яке було ставлення Москви до наших пропозицій.

І отут я скажу :

Українська державність під цей час мала величезний шанс затриматися й закріпитися. Але цей шанс свідомо умисно знищила течія однобічного націоналізму керованого свідомими, запеклими ворогами соціального визволення працівних класів України.

Москва прийняла умови Директорії. Вона згожувалась на цілковиту самостійність і незалежність Української Народньої Республіки, на українську державу абсолютно незалежну від Москви, з самостійним військом і самосійним соціальним та політичним устроєм. Москва згожувалась одтягти свої війська від України і підписати мир. Тільки з одною умовою: заключити взовняий союз проти білої російської армії й інтервенції Антанти. Питання довго дебатувалось, було багато противників, але Ленін настояв і постанову було винесено. С. Мазуренко, голова делегації, два рази посилав «прямим телеграфним проводом» донесення голові Директорії й чекав відповіді. Ці донесення приймав «головний отаман» С. Петлюра. Але Директорії він про ці донесення свідомо умисно ні слова не казав. Про вирішення питання миру з Україною я довідався тільки в 1920 році від С. Мазуренка та від Народного Комісаря Закордонних Справ СРСР, — Чичеріна.*)

Через, що було вчинене це страшне злочинство проти української державности ОДНОБІЧНОЮ ТЕЧІЄЮ?

Все через те саме: що вона боялась соціального визволення українських трудящих. Мир з Москвою не давав їй можливости укоськати соціальні прагнення цих народніх мас. Вона воліла шукати поміч знову деінде. І знайшла: в цей час провадилися нею, переговори з генералами Антанти та російської білої армії, які обіцали поміч для боротьби з большевиками. С. Петлюра уже став, як пророкував М. Шановал на службу ворогів соціального визволення України і за «славу» за «білого коня», за назву «національного героя» вже виконував їхні накази.

Москва чесно виконувала свою постанову і терпляче чекала відповіді Українського Уряду. Розуміється поводитись вона так не того, що поважала права української нації і згода її на наші пропозиції, на самостійність України була не з любови Москви до справедливости і права, до соціалізму. Ні, коли я посилав делегацію, я рахував на інше, на те скрутне становище Москви, на наступ білої армії та Антанти, на бажання Москви знайти у нас не зайвого ворога, а співника і буфер от загроз. Мої розрахунки виправдались цілком. І боляче думати, як близько ми були від здійснення наших прагнень самостійности від нашого

*) Не дістанучи відповіді від Директорії, Мазуренко хотів сам приїхати на Україну, але петлюрівські агенти не пропустили його на кордоні й він мусів вернутись до Москви.

принаймні державно-національного визволення. Момент був неповторний більше. Біла армія і Антанта служили, і служили б і на певний ще час, сприятливими для організації нашої армії і державного апарата чинниками. Москва не тільки не робилаб замахів на нас, а ще помагалаб зброєю, муніцією, продуктами, товарами, як те й було нами поставлено в договір. За якийсь рік-два наша державність сталаб на ноги і звалити її булоб уже не так легко. Але волею однобічної течії та її слуги С. Петлюри сталося інакше.*)

Наступ большевицької армії дійсно було спинено. Але треба правду сказати українська армія на той час була вже до такої міри деморалізована самочинством і бездарністю отаманії, а сама отаманія була така полохлива, що навіть ядро січових стрільців не могло спинити її в її боягузстві. І треба хоч і з соромом, але чесно сказати: українське військо покинуло Київ без ніякого бою, без ніякого наступу большевиків, тільки від страху перед тим наступом, про який якісь провокатори навмисне кричали. Доказом того, що московський уряд Леніна чесно виконував прийняті наші умови і що наступ дійсно, був спинений був той факт, що Київ майже тиждень лишався без ніякої влади після утечі укр. війська та уряду. І аж тоді, як у місті почалися злочинства і безлад большевицьке військо заняло його.

*

*

*

Так закінчився цей етап будування нашої державности. Після виходу з Києва властиво остаточно закінчилося по-годження і замирення з народом. Принципи й постанови Трудового Конгресу були отаманією викинені. Влада Директорії була вже тільки номінальна. Фактично вона належала однобічній течії, та її військовій групі.

А за декоративну постать у неї був „соціал.-демократ“ Петлюра. Я, голова Директорії, щодня чекав свого зрешту і евентуального убийства. Коли я ще лишався в Директорії й не пробував рішуче вирватись, то тільки тому, що все ждав відповіди з Москви: поки не було ніякої можна було сподіватись і позитивної. Тому кидати хоч тинь надії я не вважав за корисне для справи.

Але розуміється мов чекання було даремне. Однобічна течія це добре знала і сама з Москви більше нічого не чекала. Вона тепер, як колись од німців, чекала помочі тільки від Антантських реакційних генералів.

І от цікаво зрівняти дві делегації які тоді були вислані українськими течіями в різних напрямках. Одна делегація всебічної течії на північ до Москви. Наслідки її вище подані: досягнено згоди і гарантії цілковитої самостійности (державної, національної, соціальної, політичної і всякої іншої). Однобічна течія її відкинула.

*) А тепер Антанта, якої слухався С. Петлюра, помагає большевикам.

Друга делегація була вислана (однобічною течією) на південь, до антантського інтервенційного генерала Фрейденберга, прохати виконання обіцяння допомоги. Головою цієї делегації був І. Мазепа, член української соціально-демократичної партії. Генерал Фрейденберг (як доповідав сам І. Мазепа) прийняв делегацію брутально і ніякої допомоги навіть не пообіцяв. «Перше ніж балакати про якусь допомогу ви повинні вигнати як собак із уряду Винниченка і Петлюру. Винниченка за большевизм, а Петлюру за бандитизм.» (Точні слова Фрейденберга).

Оце була уся відповідь генералів. На запитання Директорії до І. Мазепа якже реагувала на цю образу і брутальність українська делегація Мазепа відповів, що вона ніяк не реагувала. Як же вона, справді, могла реагувати: обуритись, з гідністю перервати дальшу розмову? В інтересах української державності вони цього не наслідились зробити. Такий був наслідок посилки другої делегації.

І тут знову характерна різниця в провктах надалі. Надій на поміч од Антанти не було. Навіть коли б мене й Петлюру було вигнано „як собак“ і тоді, очевидно, ніякої допомоги Антанта Україні не далаб. Що робити?

Користуючись відповіддю інтервенційних генералів і безвідхідністю отаманії, я запропонував свій план: відступити до Галичини, зеднатися з братніми українськими групами, що боролися проти поляків, зміцнити свою армію вливши в неї свіжого духу, зеднавшись з народніми масами і тоді перейти в наступ, як проти московського большевизму, (якщо він одповість на той час негативно) — — — — — Тоді ні московський большевизм, — — — — — не були ще сильні і, піднявши ентузіязм укр. народніх мас, можна було скласти справжню армію й захистити всю Соборну Україну. Але течія противна ідеї всебічного визволення якраз того ентузіязму мас і не могла прийняти. Вона відкинула мою пропозицію й вирішила: до Галичини, дійсно, відступити, але не до українських мас, а до польського уряду, прохати в нього допомоги. Коли для цього треба буде пожертвувати Галичиною й віддати її Польщі, то треба буде це зробити „для української державности“. Коли треба буде навіть дати польській шляхті економічні й соціальні компенсації, повернути їм їхні маєтки на Україні, треба буде й це зробити „для української державности“, (що дійсно потім і пробувалося робити).

Після такого вирішення я вже не міг залишатися далі в одному уряді з цієї течією. Я поставив домагання випустити мене за кордон. Як пояснив М. Шаповал я не міг піти до димісії, бо мене призначив на мою посаду вищий орган влади, Трудовий Конгрес і ніхто поза ним не смів ні зміщати мене, ні замінити мене кимсь іншим. Директорія дала мені безстрокову відпустку і я вийшов за кордон. Через якийсь час за нашою течією покинули однобічну течію і укр. соціалісти-революціонери на чолі з М. Шаповалом та Н. Григорівим. З Директорією (краще сказати: з

атаманів) лишилися ті „соціал-демократи“, що колись зреклися соціал-демократії на чолі з Петлюрою та Мазепою, соціалісти федералісти та ще кілька дрібніших груп. (При цьому, для кращої характеристики цієї течії, не можна не згадати маленького комедійного моменту в цій драматичній п'єсі: партія соціалістів-федералістів знову рішила змінити позиції. Потреби в соціалізмі вже більше не було і вона постановила скинути захистну червону маску і назватися знову «Демократично-Радикальною Партією». Так покищо досі й називається.)

От таким чином стався остаточний розрив цих двох течій української нації. Кожна відтоді пішла самотійно своїм шляхом і напрямом. І цікаво коротко зрівняти: до чого прийшла одна і друга течія, що здобула кожна з них, хоч би у самій справі національного визволення.

* * *

Однобічна течія. Не зважаючи на всі концесії, на віддання Галичини під панування Польщі, на обіцання повернення польській шляхті маєтків на Великій Україні, на випадок захоплення там влади, захопити влади не вдалося. Рештки української армії було розгромлено і потім донищено по таборах у Польщі. — — — — — Бідна Директорія розбіглася. Лишився тільки сам „заступник голови Директорії“ С. Петлюра, який самовільно прибрав собі назву голови Директорії та його „уряд“. Але й хутко й С. Петлюра мусів покинути дружню Польщу й переїхати до Парижу. Тут його вбито євреєм Шварцбартом, який вчинив це злочинство немов би як местник за єврейські погроми на Україні.*)

В Польщі залишився так званий „уряд УНР“. Головним отаманом і головою Директорії став Андрій Лівичийкий. Колись у 1901—1902 році, будучи студентом Київського Університета, він склався членом РУП. Скінчивши Університет він виїхав на провінцію, став мировим суддею і більше ніколи, ні в яких, ні со-

*) Французький суд виправдав Шварцбарта і тим визнав, що Петлюра ніби дійсно був винний за погроми. Це — глибока помилка і несправедливість. Ніколи С. Петлюра погромів не організовував і не міг організовувати. Він став жертвою своєї хвороби на честолюбність. Боячись загубити популярність серед отаманів він не мав сили суворо покарати справжніх погромщиків і тим спричинити погроми як того вимагала від нього Директорія. Мої противники односторонньо обвинувачують мене, що я виступав на суді в Парижі на боці Шварцбарта. До останнього часу, я не знав про таке обвинувачення. Довідавшись про нього я розуміється зараз же спростував цю неправду. Я НА СУДІ ЗОВСІМ НІЯК НЕ ВИСТУПАВ. Оборонці Шварцбарта звернулися, правда, до мене з пропозицією дати свої зізнання на суді і я згадався. Але з умовою, що виступаю як свідок не Шварцбарта, а прокурора, що я виступлю ПРОТИ ШВАРЦБАРТА. А так само проти тих українських свідків, які, обороняючи честь Петлюри „передали кулі меду“ й заявили, що ВЕСЬ український народ був погромщиком. Я хотів спростувати цей ганебний і шкідливий для української нації наклеп на неї. Але на цих умовах мене на суд не було допущено.

шої батьківщини — — — — —

На майбутнє ця течія мав плян : за допомогою оцієї, самої і німецького фашизму іти завойовувати („визволяти“) ту частину України, що під большевиками. Ці люди треба думати готові доводити, що на новозавойованих, розчавлених, винищених землях України вже буде інший лад, що ТА Україна не буде ні пошматована ні розподілена між завойовниками, ні повернена в рабство, (державне, національне, соціальне, політичне, економічне), одно слово, що Німеччина та інші спільники, тільки від доброти серця, тільки від співчуття до України будуть битися за неї, тільки за те, щоб зробити її самостійною, неподільною, незалежною, великою, багатою. І навіть імя України дозволять їй мати. І тільки для цієї мети вони й тримають у шухлядах міністерств як печатку „уряд УНР.“ якою вони й будуть потім припечатувати всі свої оці великі високодушні акти.

Такий є шлях дії й досягнення однобічної течії.

* * *

Друга течія. Після захоплення влади в Директорії однобічною течією окремі члени соціалістичних партій почали переходити на територію захоплену московськими большевиками і творити там свої організації, Головніші з них були : „боротьбисти“ ліве крило партії соціалістів-революціонерів і „укапісти“ (ліве крило укр. соціал-демократів що заклали Українську Комуністичну Партію (УКП.) Вони не стали на бік большевиків і провадили боротьбу далі і за соціальне визволення (проти однобічної течії та її петлюрівщини) і за національне (проти московських большевиків.)

Друга частина всебічної течії, яка не мала змоги проїхати на Україну, виїхала за кордон і заклала „Закордонну Групу УКП.“ Збираючи свої сили течія всебічного визволення на Україні кликала Закордонну Групу УКП. до себе. В цей час московський большевизм докінчував захоплення України й щоб привернути до себе симпатії національно свідомих елементів, оголосив цілковиту й державну самостійність Української Радянської Республіки в федерації з Москвою.

Закордонна Група УКП., в ідеологічному порозумінні з Закордонною Групою УПСР., постановила делегувати мене на Україну для вияснення дійсного стану, і коли він буде таким як оголошується Москвою, коли там дійсно українській нації забезпечено і соціальне і національне визволення, взяти участь в активній роботі в будові української самостійної радянської державности.*)

*) З ОГЛЯДУ на труднощі в тодішніх обставинах подорожі до Росії й України оточених інтервенцією, я мусів провадити цю подорож як мога конспіративно ховаючи її навіть од членів своєї групи. Тим паче, що їхав я під дипломатичним паспортом на чуже „імя видання“ мені міністерством одної європейської демократичної держави. Тому я й мусів зробити некоректність щодо групи УПСР., не повідомивши її про свій виїзд, що викликало

Вся преса однобічної течії тоді проголосила мене „зрадником“ запроданцем «ворогом України» й т. і. Я цього вже не чув і перемагаючи арешти на кордонах і здивовання московської влади, яка не була навіть попереджена нами, приїхав таки до Росії, а потім і на Вкраїну.

Моя перевірка привела мене до вияснення, що декларації московського уряду про самостійність України не відповідали дійсності. Я заявив протест проти багатьох явищ національного і державного стану України. Тоді ще не було сталінізму і мене за це не заслали зараз же в концентраційний табір, чи в ізолятор, не розстріляли, а вислали до мене на переговори спочатку дипломата Чичеріна. Потім коли ні дочого ми з Чичерінім не прийшли, членів Політбюра Зіновєва і Каменєва. Потім голову укр. радянського уряду Раковського. Потім Троцького. Потім, нарешті, Сталіна. Мені наводилось силу теоретичних, логічних, моральних і всяких інших доказів, що я повинен згодитись з політикою Москви на Україні. Мені за це гарантувалася посада голови Ради Народніх Комісарів УРСР, мені гарантувався „білий кінь“ і „назва національного героя“, моїм іменем мали бути названі заводи, ulиці, міста на Україні. До мого розпорядження стояв у Москві мій власний потяг. В Харкові мені готувався пишний „особняк“ розкішний автомобіль і такі інші „ласощі“. Мені тільки треба було згодитись, що для соціалізму, для революції та національна політика Москви на Україні, яку вона провадила, була і потрібна і необхідна. Як справжній, мовляв, революціонер, соціаліст я повинен був дати свій підпис під усе, що робилося чи краще сказати : бути печаткою на всіх актах Москви що до України.

Я печаткою ні за „білого коня“, ні за „лакомства нещасні“ не схотів бути. Я, як і моя течія не перестали доводити, що політика Москви є і не потрібна, і не корисна, і шкідлива. Як колись нашої однобічній течії ми доводили, що без соціального визволення не може бути й визволення національного, так тут, навпаки, доводили, що без визволення національного не може бути визволення і соціального. І тому в інтересах ВСЕБІЧНОГО визволення я від нашої течії виставив такі умови : Справжня, дійсна самостійність української радянської держави. Справжнє самостійне військо. Не федерація, а тільки союз з Росією. Не диктатура руської культури на Україні, як проголошував голова радянського укр. уряду Раковський, а суверенітет української національності і української культури на Україні.

Негайно (що до остаточного усамостійнення всіх галузів державности) українізація всіх органів влади й адміністрації згори до низу. Себто в головних пунктах повторення мирових умов Директорії, раз уже прийнятих Московією. Але поскільки самі українці впустили момент і відкинули згоду Москви і вся Україна вже була під владою Москви і організація опору білій армії на Україні шла і по за нами, то московському націоналізмові не було вже такої потреби приймати. ТЕПЕР наші умови. Москва не хо-

тіла їх приймати. А наша течія теж не хотіла йти ні на які уступки. Мої переговори, які тяглися уже три місяці почали викликати вже хвилювання в нашій течії по всій Україні (як серед боротьбистів та укапістів, так і серед ширшого населення). Голова укр. уряду Раковський, маючи про це докладні донесення, радив Москві якомога швидче вислати мене назад за кордон, бо моя присутність могла викликати ускладнення. З другого боку члени нашої течії, мої ближчі друзі, радили мені на Україні не лишатися, бо їм стало відомо, що Чека постановила мене „ліквідувати“, організувати „нещасливий випадок“, в якому мене булоб убито.

Але чи хотів би я лишатися на Україні, чи ні, коли московський уряд послухавшись Раковського постановив вислати мене, то вдіяти не можна було нічого. Перед виїздом ми постановили, що течія провадитиме в середині України далі боротьбу за всебічне визволення, а наша група за кордоном буде провадити захист наших позицій, як перед українськими масами, так і перед трудящими клясами інших країн.

І боротьба пішла ще завзятіше. Наша група за кордоном видала на головних мовах Європи мою доповідь про стан в РСФСР, під заголовком „Револуція в небезпеці“. В ній наша течія голосно на увесь світ закричала про те, про що тільки тепер говорять усі опозиціонери на чолі з Троцьким. Ми вже тоді бачили зраду керівних елементів большевизму ідеї всебічного визволення. І з тою самою силою ми кричали як про зраду СОЦІАЛЬНОГО так і НАЦІОНАЛЬНОГО боку. У відповідь на це Москва наказала „найвищому“ органіві влади Зіздів Рад робітничих селянських, салдатських депутатів України засудити мене за „зраду“. Зїзд виконав наказ і постановив поставити мене поза законом, конфіскувати всі мої літературні заробітки й книги, а самого мене дозволити вбити кожному громадянину України як тільки він мене де зустріне.

Одначе це зробило якраз протилежну дію на Україну. Мої вимоги, мій розрив, мій виїзд і оцей присуд, викликали таке розворушення питань, що як мене повідомляли члени нашої течії, вже доходило до розколу урядової партії КПБУ, і до заколотів по селах. І заспокоїла Москва це все тільки згодою на більшість наших вимог формульованих мною в переговорах. Насамперед: змінити назву Російської Федеративної Соціалістичної Республіки (РСФСР) на СОЮЗ Радянських Соціалістичних Республік (СРСР.) яка і в тепер. Далі: розпочати укріплення влади й установ школи, адміністрації й т. д. ту українізацію проти якої так обурено сперечався зо мною Раковський. Далі: взагалі змінити конституцію Союзу, що й було згодом дійсно зроблено.

Розуміється це були тільки формули і їх ще треба було заповнювати реальним змістом. Наша течія і там на Україні і тут за кордоном це добре розуміла і боротьби не припиняла ніколи, тільки надаючи їй в залежності від стратегічної обстановки ті чи інші форми. Коли Москва йшла на уступки, коли мусіла давати

обіцяння, ми готові були полекшувати їй виконання обіцянь і йшли за співробітництво з нею, кличучи і інших з нами спільними силами будувати далі нашу робітничо-селянську державність. Коли ж Москва зраджувала свої обіцяння і свої власні позиції, ми кликали до боротьби з такою зрадою. Це мінливість НЕ НАША, а якраз наших противників, на яку ми тільки відповідно реагували. Повторяю : ми тільки один раз і то на один коротенький мент зрадили нашу ВСЕБІЧНІСТЬ. І та зрада, той біль і та шкода яку ми зробили, навчили й загартували нас. Але то була не та зрада яку нам закидають однобічники (петлюрівці, фашисти, нацисти, монархісти) зрада не НАЦІОНАЛЬНОГО боку визволення. Ніколи, ніде, ні в яких обставинах ми національного боку визволення не зраджували.

Ні в яких переговорах і договорах ми не згоджувались на віддання одної частини єдиної української нації на поневолення — — — — — Ні. коли, ніде, ні за які персональні чи групові (клясові) субсидії, привілеї чи як інакше ми не згожувались на зменшення хоч би на йоту СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ. Нашій групі пропонувались не раз усіякі підкупи за таку згоду. Мені особисто і після виїзду з України два рази робилися Москвою пропозиції вернутися на Україну. Обидва рази мені обіцялися не такі мізерні подачки які мав „уряд УНР“, з столу своїх панів а ті самі наші вимоги дійсної, справжньої, всебічної самостійности української нації. Мені агенти Москви „по дружому“ доводили що не можна вимагати всього разом. І наводили факти того, що вже зроблено зміну назви, українізацію, суверенітет української культури, розцвіт українського мистецтва (який тоді дійсно намічався). Я фактів не відкидав і згожувався співробітничати зза кордону в певних галузях (літературі, мистецтві науки) і других кликати до співробітництва. Але поки не будуть виконані умови нашої течії (справжня самостійність державна, політична, національна і т. д.) я їхати на Україну не міг, і не хотів.

Умови ті ще не виконані. Навпаки, реакційний московський націоналізм, що далі то дужче забірає сили, то нахабніше робить замахы на добутки українських мас. Боротьба провадиться з безупинним зав'язтням Члени нашої течії десятками й сотнями падають під ударами оскаженілого руського націоналізму. З зрозу-мілих причин я не можу подати імен героїчних борців ТЕПЕР, але вони записані на перших сторінках визвольної боротьби нашого народу.

І все ж таки, не зважаючи на посилений наступ нашого ворога, на загублення певних наших позицій, коли ми зрівняємо здобутки всевизвольної течії з тими ганебними наслідками політики „уряду УНР“, то яка непорівняльна різниця. Імя України — — — — — заборовене не тільки з державного вжитку, але й приватного, на Великій Україні московський націоналізм робить наступ за наступом, щоб утримувати позиції єднання з

Росією. Українська державність здобута нацією в революційній кривавій боротьбі вросла в маси вона існує, вона не потребує жалюгідних і соромних „прапорів“ консисторських чиновників так само, як і вона не боїться наступів московської реакції. В неї вліто не той зміст який потрібний українським працівним класам, але вони й „однобічного“ змісту не потребують. Вони борються за СВІЙ зміст української державности той зміст, який притаманний нашій „мужицькій“, працівній нації, всевизвольний зміст.

І плани нашої течії так само відрізняються від плянів однобічників. Ми орієнтуємось не на війну та на поміч якихось держав. Ми вважали війну за найбільше, за найстрашніше нещастя для української нації. Війна (через цілий ряд історичних і сучасних причин) найтяжче відібеться на нашій нації. Нас найбільше буде зруйновано, знищено, розгоптане. Дуже можливо, що наші землі ще більше розподілять, що нас нарізно ще дужче знесилать і заберуть у рабство (державне, національне, економічне, соціальне і т. д.) За це тепер ідуть поза кулісами торги та переговори. І тому наша течія, скільки її сил, буде вживати всі сили свої, щоб позбавити свій національний колектив од цього страшного нещастя. Де можна відкупитися від тих, що торгуються за наше тіло, вона буде старатися відкупитися. Де можна притягти до оборони від війни таких самих противників її, вона притягатиме. Коли ж ці усилия не спинять катастрофи воєнної, вона буде всі сили вживати, щоб одстоювати свою цілість, свою суверенність. Ні одної частини своєї батьківщини, ні за які лакомства нещасні, партійні, групові, чи персональні ми не віддамо на поталу ніяким можновладцям. І зброї ніколи не складемо, поки ВСІ БОКИ визволення нашого народу не будуть цілковито забезпечені.

* * *

Здається в цих діях, позиціях і „орієнтаціях“ на майбутнє при найбільшій сторонності та несправедливості трудно знайти зраду НАЦІОНАЛЬНИХ інтересів України. І всеж таки, як цілій нашій течії, так окремим особам це весь час закидається. І до якої міри може доходити ця сторонність це найкраще можна бачити на ставленні до моєї особи.

Зрадником мене було проголошено однобічними вже тоді коли я розпочав мирові переговори з Москвою, коли було сховано від українського народу і його влади згоду Москви на самостійність України. Ще більше закричали про мою зраду тоді, коли я не згодився на віддання — — — — — й виїхав закордон. (Очевидно криком цим хотіли заглушити голос сумління. Та від себе відвернути увагу?)

А надто сили про мою зраду набрав крик тоді, як я виїхав на Україну. Я вернувся з України. Я не вступився ні на одну лінію з позицій самостійности укр. державности. Я голосно на весь світ заявив про гнобительство Москви нашої нації. Я зак-

ликав до боротьби з дурійством, зрадництвом і пануванням московського імперіялізму. І все ж такі обвинувачення однобічників у зраді ані трішки не зменчилось. Тільки до цього обвинувачення вони стали додавати обвинувачення з мінливості позицій (оті надзвичайно постійні, вірні люди, які весь час відрекалися, верталися, тікали, міняли). І так це тягнеться й досі.

За цю мою „зраду“ ця течія, (як вона сама заявляє), постановила „викинути мене з нації“. Для цього вона вживає цілком сталінських способів: викреслює моє ім'я з історії революції, з літератури, з громадського і культурного життя. Ніде справді в описах минулих подій на Україні чи то по книжках, чи то по журналах і газетах однобічної течії моє ім'я ніколи не згадується. Головою українських урядів звичайно називається С. Петлюра. (І то навіть у тих газетах, які звуть себе демократичними, чи соціалістичними як у Європі так і в Америці). З бібліотек книги мої де можна викидається. Ті люди які виявляють до мене якусь симпатію переслідуються.*)

А найбільше їхня ретельність у викиданні мене з нації виявляється в тому, щоб унеможливити мені якубудь політичну, громадську, чи просто культурну роботу. І тому ні один журнал, ні одна газета, ні одне видавництво (навіть, повторюю, ті що звуть себе демократичними, радикальними, соціалістичними) не згожуються друкувати моїх літературних праць, не то, що політичних, а навіть аполітичних суто-художніх. Поки на Великій Україні моя течія мала силу, вона добивалася від уряду (не зважаючи на постанову про поставлення мене поза законом), права видавати мої літературні праці й навіть висилати за них мені заробіток. Але, коли чергогий наступ московського націоналізму на національні здобутки України і реакція-посилились, сталінізм посилив обвинувачення мене в зраді соціалізму і заборонив, як видавання моїх праць, так особливо висилання мені мого заробітку за вже видані праці. Одже московський націоналізм і українські однобічники одностайно, однодушно поставили мене поза законом і не стільки викинули з соціалізму та з нації, як зробили всі заходи, щоб ізолювати мене від колектива, щоб загнати мене в ізолятор (тюрму). І мушу визнати: загнали. Та не тільки в простий ізолятор, а ізолятор з тяжкими роботами. Ось уже чотири роки як, підлягаючи законові який діє й по ізоляторах, законові підтримування свого фізичного існування, я не маючи змоги ніде на укр. землях заробляти на

*) За кордоном я зацікавився малярським мистецтвом полюбив його і почав в ньому серйозно працювати. Мої колеги на Західній Україні довідались про це, запросили мене до участі в спільній малярській виставі у Львові. Я прислав кілька своїх праць. Але українське „громадянство“ так поставилось до них, що організатори вистави мусіли поставити біля моїх картин спеціальну трохи недолиціну охорону, бо запальні однобічники хотіли зірвати їх і розтоптати. Не за їхній зміст, а за те, що вони МОЇ. Кільком громадянам мої праці сподобались і вони хотіли спочатку вистави купити їх. Але потім „чогось“ розхотіли. А колеги-малярі після того до мене більше не звертались ні у чим.

життя літературною працею виконую його тяжкою фізичною роботою на землі. Заробляю я менше ніж одержув французький безробітний допомоги. І це примушує мене весь свій час, всю свою увагу віддавати на вишукування способів здобути грошей для прогонування, виплати боргів, чи купівлі черевиків. Коли і знайшлося якесь необережне національне видавництво і поласилось на видання якоїсь моєї літературної праці, так я все одно не маю змоги її виконати, бо мушу виконувати іншу роботу: копати землю, носити, носити гній, чистити помийні ями, сульфувати, бешувати, косити і т. д. На цьому в досвідчених тюремщиків і збудована система тяжких робіт по ізоляторах: коли ув'язнені й мають здатність про щось думати, так вони не мають ні часу ні сили те сказати.

Повторяю: не в мені річ, а все в тому самому нашому національному колективі, в тій нації, яку однобічники немов би люблять і яку вони в даному разі наприклад, виставляють на такий сором і навіть на шкоду. Ось приклад:

Я ніколи не кажу там де живу, що я колись був письменником і головою українських урядів. Мені або не повірилиб, або повіривши малиб несправедливі думки про мою націю. Одначе, не зважаючи на мою „скромність“, мене іноді знаходять чужинці, що цікавляться нашою батьківщиною. В зв'язку з сучасними подіями, з майбутньою війною та з тою трагічною ролею, яку ми моволі гратиме в ній Україна, до мене не давно звернулися чужинні журналісти з бажанням узяти в мене дані для книги про Україну. З українським питанням вони виявили обзнайомлення в таких деталях, які мене здивували. А про мою особу очевидно заздалегідь зібрали всякого рода інформації, як про моє минуле життя так і про сучасне становище. І треба сказати, що не зважаючи на своє добре обзнайомлення, вони очевидно розгубилися, коли довідались од сусідів, як я живу, коли зрозуміли, що моя робота на землі була зовсім не розвага, не спорт, не натуралізм а... очевидно тяжка необхідність, якийсь примус. Вони знали про те, що мене і Москва і однобічники „патріоти“ посадили в ізолятор. Але щоб він мав отакий „серйозний“ вигляд, цього вони не чекали. І тому ніяк не могли зрозуміти за що саме виявляють до мене таку серйозність УКРАЇНСЬКІ тюремщики. — Аджеж це ВИ були головою першого уряду України, ініціатором та автором чотирьох Універсалів Центральної Ради, про визволення Вашої нації? — Я. — Аджеж ЦЕ ВИ були ініціатором і організатором повстання проти німецької армії та Скоропадського, які мали скасувати вашу самостійність? — Я. — Аджеж ЦЕ ВИ ставили умови самостійності Вашої нації Москві й не згодні уступити ні в чому? — Я. — Аджеж ЗА ЦЕ Москва поставила вас поза законом і примусила до цього вашого становища? — Очевидно. — Так у чому ж ваша зрада нації?! За що ж вас ваші патріоти поставили поза законом?!

Вони цього ніяк не могли зрозуміти. Мої пояснення про різницю в соціальних та політичних позиціях, їх не зовсім задо-

вольнили. — Ну добре. Ми знаємо, що самі оті українці називають вас „найбільшим сучасним українським письменником“. Ми знаємо, що так само називають вас і більшовики. Що більшовики так ставляться до найбільшого письменника України, що не допускають його книжок до видання, що поставили і ці книжки і його самого поза законом і можливо, готові були б фізично його знищити, це ми добре розуміємо. Але ми, вибачте, не розуміємо, за що роблять те саме ваші українці? Ну, нехай політичні ваші праці й писання деяким з них не подобаються. Алеж ви, як нам відомо, маєте більше тридцяти томів, серед яких більшість була видана ще до революції, була допущена до видання навіть царською російською владою, частина аполітична суто літературна. За що ж Ці книги не допускають? Та видно ви можете працювати й тепер. Замість того, щоб копати землю, носити мішки, виконувати тяжку фізичну роботу виж могли б давати вашій нації інші, корисніші, загально культурні цінності. Через що ж самі українці цього не дозволяють вам? Ви кажете, що українська нація має 55 мільйонів членів. Хай 30—35 мільйонів із них є під диктатурою сталінізму. Алеж 20—15 мільйонів є, значить, поза межами сталінізму, в Галичині, в Америці, в Чехословаччині. Як же вони, ці 20—15 мільйонів допускають, що їхній найбільший письменник мусить для підтримування свого існування тягати мішки, копати землю, чистити помийні ями і робить це вже чотири роки? Вибачте, ми ніде подібного не бачили. Ми цікавимося національним питанням по всьому світі. Ми знаємо багато націй поневолених і менчих за вашу. Але ніде навіть у крихітних ми такого явища не помічали. Найменчі з них уміють цінити культурні цінності й дорожити культурними робітниками, письменниками навіть найменчими. Що ж це за нація така, яка так ставиться до культурних цінностей?

Мої пояснення хоробливістю, покаліченістю провідних елементів однобічної течії їх теж не задовольнили. Вони всеж таки ніяк не могли зрозуміти й заспокоїтись. Вони хотіли навіть висловити своє здивування та навіть протест у своїй пресі. Але я вмовив їх цього не робити —рім зайвого сорому нашій нації це нікому нічого не дало б. Але вони мені почали ставити такі питання, з яких я міг зрозуміти, що у них виник сумнів, чи правильні були їхні зібрані раніше інформації, чи можна взагалі нашу націю зачислити до націй культурних, чи не є це півдикувська орда під проводом шаманів, яким, очевидно, просто незрозумілі і непотрібні ні культурні цінності, ні культурні робітники, які через це так легко їх і викидають з нації, якщо вони чимсь не вгодили їм. Книжки про Україну яку зібралися ці журналісти писати вони не видали. Через що саме не знаю. Може через те, що писати про незалежність і державність півцивілізованої нації, яка ще не доросла до самостійності і гідна бути власне тільки колоніальною нацією є для їхнього реноме європейських журналістів річ ризикована?

*

*

*

Я навів цей приклад для ілюстрації ставлення однобічної

течії до течії всебічного визволення, для показу того, до якої міри може доходити хворість, покаліченість клясового, групового, та персонального егоїзму шаманів. Коли ця течія так ставить-ся до людини, яку вони самі колись називали головою українських урядів і найбільшим письменником, то як же вони ставляться до інших людей, які не поділяють їхніх політичних та соціальних поглядів і не мають такої хоробливості? Колиб ці покалічені люди захопили владу на Україні, то з якою безміло-сердністю вони заборонялиб, не допускалиб каралиб, „зрадників“, з якою лютою мстивістю „викидалиб з нації“ в смерть усіх, хто хотів би іншого визволення ніж вони.

Одже, питання поставлене в початку цієї статті, «невже самі українці могли прилучитися до акції агентів» могутньої держави, щоб не допустити мене до Америки для акції об'єднання українських сил, я гадаю тепер не виглядає для читачів таким неймовірним та диким. Очевидно ті самі «чинники», які засадили мене до ізолятора, вони ж і не допустили мене до сполучення з колективом. Моя спроба вирватись із ізолятора закінчилась неудачою. І раніше про якусь не тощо політичну, але навіть про культурну літературну роботу мови не могло бути. Та я час од часу знаходив можливість з великими труднощами писати й передавати на волю з ізолятора записочки-статті на пекучі теми буття нашого колектива. Але тепер, як кажуть деякі дані після спроби вирватись із тюрми, режим ізолятора має стати ще суворішим. Не знаю, чи хутко я зможу хоч записочку передати. І тому поки ще маю невеличку змогу, хочу в цій записці сказати найголовніше. А найголовніше для нашого колектива тепер в питання: як устояти на ногах при майбутньому спаді на Україну страшної хмари? Як уберегти свій колектив од нещастя? Як уберегти здобуту волю і можливість для нього вільно жити й розвиватися?

Я колись писав про «закон пампасів». Коли в Південній Америці горять степи й ліси, а всі живі істоти, всі члени тваринного колектива рятуючись тікають, то серед них починає діяти закон, за яким усяка боротьба, усяке нищення одних одними припиняється і коза може спокійно бігти поруч шакала чи тигра не боячись, що вони її загризуть. Закон береження живого колектива підчас стихійних катастроф діє в цих істот, спиняє їхні інстинкти і навіть дію голода. Бо це — ЗДОРОВІ істоти, з здоровими нормальними хоч і жорстокими часом інстинктами. Але, чи може він діяти в істот з інстинктами покаліченими, хворими?

Є багато вказівок, що от-от на Україні западають пампаси. Чи закон їхній буде діяти і в нас? Чи можуть українські живі істоти НА ЦЕЙ ЧАС припинити нищення одних одними і подбати про збереження нашого живого колектива в катастрофі? Чи знайдеться у нас досить здорових, не покалічених сил для цього?

Оце саме тепер Центральний Комітет УПСР, немов у відповідь розіслав по різних організаціях комунікат, у якому повідомляє, що вважає за необхідне об'єднання українських сил перед

майбутніми подіями. Наша течія і раніше не раз піднімала це питання (див., наприклад, статті в „Правді“). І ми від всієї душі вітаємо заходи братньої організації, цей вияв здорових сил та інстинктів нашого колектива*)

Але яка в даних обставинах може бути і повинна бути база для об'єднання? Щоб устояти на ногах треба створити як найширшу і найпевнішу базу, щоб на ній могла поміститися найбільша кількість наших соціально-політичних угруповань. Треба знайти щось таке одне, спільне всім, що моглоб усіх єднати й, що всі моглиб одностайно без розбіжності захищати й здійснити? Чи можемо ми це знайти?

Що ж таке єдине спільне всім нам є в нас? Всі ми українці, всі члени того самого колектива. Одже здавалось би, що спільною базою може бути для всіх нас прагнення визволення НАЦІОНАЛЬНОГО, творення нашої державної самостійності. Але досвід показав, що якраз оце прагнення і не може служити за базу для всіх угруповань. Кожне з них вкладає в цю формулу свій власний соціально-політичний зміст і ніякісінького погодження між групами не було і немає, кожне гадав, що його соціально-політичний зміст самостійної державності є найкращий і найкорисніший для всього колектива для всієї нації. Кожне заявляє, що всі його змагання є тільки для колектива, для нації. Хто має більшу рацію? Чий зміст є справді кращий для колектива?

На нашу думку це може вирішити ТІЛЬКИ САМ КОЛЕКТИВ. Тільки нація може бути найвищим суддюю й арбітром у цих суперечках окремих груп. Тільки сама нація може найкраще знати, що для неї добре, що зле. Одже, ми думаємо, що всі елементи української нації, які мають здоровий інстинкт колектива, які не мають гіпертрофії покаліченості, інстинкту егоїзма, які дійсно люблять свою націю і ставляють її „вище над усім“ які дійсно готові, як вони кажуть, на всі жертви для неї, всі вони повинні віддати на вирішення НАЦІЇ всі питання її буття. Всі повинні зійтись на цій базі, базі СУВЕРЕНІТЕТУ НАРОДА. На цій базі нам здається можуть погодитись усі щирі чесні й здорові члени української нації: В сей мент конкретно висувався ідея створення „УКРАЇНСЬКОГО ТРУДОВОГО СОЮЗУ“. Сама назва показує, що цей Союз має складатися з організацій трудящих клас, себто з організацій величезної більшості українського народу. Це є початок мобілізації сил всебічного визволення України.

Однаке історія революції на всіх землях України (та навіть усіх націй) показала, що одною з основних причин поразки українського визволення було занедбання в певні моменти волі отої величезної більшості української нації. Навіть ті політичні організації, які мали в своїх програмах цю основу демократії,

*) В краю ще при кінці 1937 р. група „С. В.“ висунула платформу об'єднання здорових демократичних сил укр. народу у формі Конгресу Українського Світа Праці, що відповідає тому ж вияву здорових сил.

забували про неї. Розвиток реакції по деяких країнах (а так само й у нас) це "забуття" робить уже свідомою, умисною основою діяльності певних груп.

Всі диктатури (чи то в формі московського „комунізму“, чи італійського фашизму, чи німецького расизму) оце завелбання волі мас, оце ігнорування суверенітету народу вважають за свою сутню і позитивну рису. Суверенітет народу вони заміняють „дисципліною“, волею „проводу“, „авторитетами“. Захопивши чи то обдумом, чи то хитрощами апарат влади в державі в свої руки, ці „проводи“ силою цього апарату, насилою, терором володіють і командують народами, вакидаючи їм свою волю і кидаючи їх у всякі криваві й тяжкі авантури та війни.

Реакція в формі цих диктаторських течій, повторяємо, знайшла поживу й серед українського поневоленого народу. Певні елементи з покаліченими інстинктами мріють і українську націю підобгати під свій „провід“ та „дисципліну“, щоб у своїх інтересах накидати їй свою волю. Багато малосвідомих членів нашої нації, навіть із трудящих кляс, дають себе заводити в блуд цими гучними словами про „дисципліну“, про „сильну волю“, про „міцний провід“ і таким іншим (і стають через це в ряди свого ворога, в ряди реакції (чи то типу московського „комунізму“ чи італійського фашизму, чи німецького націонал-„соціалізму“, однаково.)

Але ми певні, що, колиб ці „проводи“ мали мужність і совість без прикривання гучними словами просто, й одверто, чесно сказати масам, що вони вважають волю цих мас за нижчу від вобі волі, то навіть найтемніші елементи відсахнулись би від них. Розуміється, ці „проводи“ такої самогубної чесности ніколи не виявлять.

Але за те завданням і обовязком всіх тих членів української нації, які вважають волю мас за вищу волю національного колектива, підносити якнайвище оце гасло СУВЕРЕНІТЕТУ НАРОДУ, підкреслювати його, ніколи ні в яких обставинах самим про нього не забувати і не давати ніяким темним покаліченим елементам його затуманювати.

І тому для цієї мети ми пропонуємо зараз же, щоб ті угруповання і члени української нації, які мають творити Визвольне Погодження, чи то під назвою „Українського Трудового Союзу“ чи під якою іншою, прийняли в основу свого порозуміння ось таку угоду. Подаємо провк її тексту :

У Г О Д А .

Ми нижче підписані представники..... організації обміркувавши питання визвольного погодження українських політичних угруповань в цілковитій свідомості без ніякого примусу, щиро й урочисто заявляємо :

Ми всі члени..... організації, як кожний зокрема, так і всі купно, визнаємо за ЄДИНУ БАЗУ нашого пого-

дження СУВЕРЕНІТЕТ НАШОГО НАРОДУ В УСІХ БЕЗ ВИІМ-
КУ ПИТАННЯХ ЙОГО БУТТЯ — державному, соціальному,
економічному, національному, політичному, культурному та всіх
інших.

Ми визнаємо, що тільки вирішення нашого національного
колектива в усіх цих питаннях, виявлені ним переважною біль-
шістю голосів у всенародньому вільному нічим і ніким не приси-
луваному голосуванні (плебісциті референдумі) під доглядом і
контролем Комісії Українського Визвольного Погодження може,
повинно бути єдиним законом для всіх груп та одиниць україн-
ської нації,

Ми визнаємо, що кожна група, кожний окремий член на-
рода, має право мати свої власні переконання (соціальні, політичні,
національні та всякі інші), кожний має право по своєму вирішувати
всякі питання, вважати свої переконання і вирішення за най-
кращі, ширити їх серед колектива й бажати, щоб ці переконання
та вирішення стали переконаннями та вирішеннями більшості
груп та всієї нації. Але ні одна група, а тимпаче одиниці, не смі-
ють уважати свої переконання та вирішення, за закони обов'яз-
кові для інших груп, та всього народу й силою, страхом, (дикта-
турою), примушувати, виконувати їх.

Ми визнаємо, що за кожного даного історичного менту доб-
ром для народу, себто для величезної більшості національного
колективу, в те, що сама оця більшість колектива визнає за добро
собі. І тому ми визнаємо, що право видавати закони і силою
(диктатурою) примушувати виконувати їх, може тільки величезна
більшість над величезною меншістю (а не величезна меншість над
величезною більшістю).

В одночас ми заявляємо, що визнаємо національно-державну
самостійність українського народу за найпершу та найсутнішу
умову його суверенітету. Ми непохитно переконані, що величезна
більшість нашої нації так само визнає цю форму свого буття за
найнеобхіднішу умову, свого нормального існування. І ми заявля-
ємо, що будемо всіма способами, всіма засобами, до останньої
краплини нашої крові, боротися насамперед за можливість вияву
волі й вирішення нашого народу в цій галузі його буття.

Ми шире й урочисто обіцяємо : в усіх обставинах, при всіх
умовах, з усією можливою для нас активністю та ініціативністю
виконувати й запроваджувати в життя, як самостійно, так і ра-
зом з усіма членами нашого Визвольного Погодження, оцю нашу
угоду всіма приступними нам засобами : агітацією, пропагандою,
договорами, а коли треба, то й збройною силою.

І так само, з цілковитою свідомістю, без ніякого примусу,
твердо й урочисто заявляємо :

Якщо ми (чи то ціле угруповання, чи то окремі члени його)
колинебудь, без згоди більшості (трьохчетвертих) інших груп, які
беруть участь у Визвольному Погодженні, відступилиб од нашої
бази, якщо виступилиб проти суверенітету нашого народу, то
ми переконані, що це моглоб статися тільки в інтересах самої

нашої групи, чи окремих осіб, а не для добра всього колектива, яким ми може старались би прикрити свою зраду. Ми переконані, що ніякі обставини, ніякі умови нашого буття, ніякі пояснення мотивами чи то реальної політики, чи то тактики, чи то стратегії, чи навіть добра нації й державності не можуть бути виправданням у цій зраді. І тому колиб більшість нашого Погодження (три чверті голосів його) винесла про нашу зраду свою постанову і на підставі неї оголосила нас зрадниками, запродавцями, політичними негідниками, мерзенними істотами з хоробливим покаліченим інстинктом егоїзму, то заявляємо, що ми на це даємо Погодженню цілковите юридичне й моральне уповноваження. Ми свідомо заявляємо, що всі наші евентуальні заперечення, заяви протести, булиб фальшиві, брехливі все тільки в наших особистих інтересах і булиб гідні тільки зневаги та огиди всіх чесних членів нашого національного колектива.

Місце..... Дата..... Підписи.....

* * *

Ми пропонуємо на ознайомлення, на обміркування та на прилюдне обговорення цей проєкт. Ми передбачаємо, що деяким елементам нашої нації ця база, цей принцип суверенітету народу не сподобається. Але нехай вони мають сміливість і мужність голосно чесно заявити це і одверто відмовитись од погодження українських сил.

Але навіть серед тих людей, які звать себе демократами в багато таких які чи то з неуміння бути послідовними в усіх обставинах життя, чи то з неусвідомлення питання, чи то через спадковий хворий нахил накидати панування свого «я» колективові **ВІДМОВЛЯЮТЬ НАЦІЇ В СУВЕРЕННОСТІ**. Вони часом виправдують це тими аргументами, що іноді народні колективи мовляв оцими плебісцитами самі собі шкодили, самі себе заводили в ярмо. А українська нація, кажуть вони, така ще темна, несвідома своїх інтересів, так легко її обдурити, що дуже небезпечно давати їй право голосування, давати на її вирішення питання великої ваги.

Надзвичайно небезпечний шкідливий і, користний тільки для гнобителів та експлуататорів народніх мас, аргумент вони ним частіш усього й оперують. На цій підставі колись царі, королі, а тепер диктатори й маленькі групки («проводи») беруть на себе право вирішувати всі питання за національний колектив і розуміється насилою, диктатурою примушувати виконувати ті рішення. І сама тільки проста логіка повинна б сказати цим небезпечним «демократам»: Так, іноді бувають випадки обдурі і помилок колективів. Але, коли колектив зробив помилку **САМОСТІЙНО СУВЕРЕННО**, то ясно, що **МАЮЧИ ВЗАГАЛІ СУВЕРЕННІСТЬ**, він може помилку свою поправити, прийняти інше рішення. Встромивши З СВОЄЇ ВОЛІ голову в ярмо він же легко може його з своєї волі і витягти. Але коли в нього цієї волі нема, коли його голову встромляють у ярмо інші, то виняти свою голову звідти йому вже не так легко.

Ми, наша течія всебічного визволення і в теорії й на практиці відкидали разураз і тепер відкидаємо в якихбудь обставинах, при яких будь умовах, чибудь право позбавляти наш народ суверенітету в якихбудь питаннях, з якимибудь обмеженнями. Ми вважали й тепер уважаємо, що наша нація в цілком доросла, цілком свідома своїх інтересів, і цілком здатна мати нічим необмежений суверенітет.

І ми непохитно певні, що коли більшість українських політичних угруповань заснує своє погодження на цій базі, то вона тим створить велику захистну і творчу силу нації. Ми не можемо знати які події розгорнуться на фільмі нашої історії, які комбінації готує нам життя на новому етапі, що намічається. Але ми твердо знаємо, що в усіх комбінаціях ТАКЕ погодження дасть максимум ПОЄДНАННЯ РОЗУМУ Й ЧУТТЯ, а тому максимум суцільності, міцності й ЄДНОСТІ ВОЛІ ТА ДІЇ. А всякий організм, чи то індивідуальний, чи колективний, коли він має таке погодження своїх сил, таку волю й дію, перемагає в боротьбі за існування.

Обов'язок досвідченіших свідоміших елементів колектива не захоплювати собі право й суверенітет колектива, а тільки виясняти, намічати, пропонувати його цілій сукупності елементів (колективові) свої пропозиції. А вищий суверен сам вибере які з них найкращі, найбажаніші, й найкорисніші для нього.

А надто ці елементи повинні зрозуміти й прийняти цю істину, тоді, коли от-от може запалати пожежа в пампасах Європи й на Україні, коли кожна жива істота має рятувати свій колектив і сприяти вибору найлегших, найпевніших шляхів визволення від загибелі.

Ми повторяємо: від свідомості, від змоги зрозуміти момент, від ставлення окремих елементів нації групових чи персональних до нього, у великій мірі залежить доля нашого національного колектива. Хто може чесно, уважно, з найбільшою групою чи особистою безсторонністю поставитись до нашого застереження, нехай подумає над ним.

1 руб 20 коп

(1986) ЦІНА 80 СОТ.

РА 733 у

29810

ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО.

Видавництво „ЧОРНОГОРА” в Коломи

В И Д А Є :

Селянсько-робітничий інформаційний тижневик „Селянські Вісти”

1 раз в місяць додаток: „Селянська Літературна Сторінка”.

ПЕРЕДПЛАТА: річно: 5'50
піврічно: 3 00
квартально: 1'50
місячно: 0'50

Заграницею 2 ам. долари.

Орган УПНС. двотижневик „Боротьба”

ПЕРЕДПЛАТА: річно: 2 00
піврічно: 1'20
квартально: 0'60
заграницею 1 ам. долар

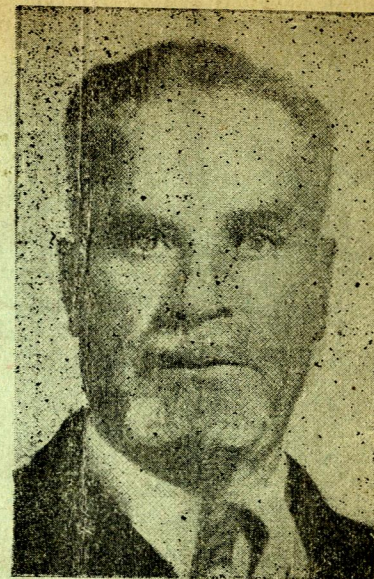
Календар-Альманах „Світ Праці” на 1939 рік

В ПЕРЕДПЛАТІ: 1'10 зл. поодинокі
1'00 зл. збірні (понад 10 шт.)
в продажі 1'60 зл.

В зимовому сезоні 1938/39 відновлені будуть видання: бібліотеки
„Фронт Освіти” та наукова бібліотека „Народний Університет

Замовляти і передплачувати розрахунковими переказами
ч. konta 19 на адресу: W y d a w n i c t w o
„ C z o r n o h o r a ” — K o ł o m y j a — L e l e w e l a 6.

Друкарня Шимона Тайхера — Коломия — Пілсудського 23

ПЕРЕД НОВИМ ЕТАПОМ
(НАШІ ПОЗИЦІЇ)

КОЛОМІЯ 1938

НАКЛАДОМ КРАЄВОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ
ПАРТІЇ НЕЗАЛЕЖНИХ СОЦІЯЛІСТІВ